

Binbaşı E. W. C. Noel'in Personel Dosyası ve Faaliyetlerine Genel Bir Bakış

General View on the Major E. W. C. Noel's Personnels File and His Activities

Cengiz KARTIN * Öz

1583 tarihli resmi Türk-İngiliz münasebtleri esas alındığında 19. yüzyılın son çeyreğine kadar gayet eşit düzeyde devam ettiği anlaşılan münasebetler W.E. Gladstone'ın iktidara gelmesi ile birlikte tamamen farklı bir seyir takip etmeye başlamıştır. Söz konusu seyrin temelinde Osmanlı İmparatorluğunu yıkmayı hedef olarak koyan İngiliz devlet aklı, Osmanlı toplum yapısı başta olmak üzere pek çok alanı incelemek üzere oryantalist araştırmacıyı bu topraklara göndermiştir. Kimliklerinde doktor, asker, öğretmen, hemşire yazan söz konusu oryantalistlerin ciddi bir eğitimden geçmek suretiyle Osmanlı topraklarına geldikleri anlaşılmaktadır. Makaleye konu olan Edward William Charles Noel de söz konusu oryantalistlerin bir temsilcisi olarak Ortadoğu coğrafyasına gönderilmiştir. Kafkaslar, İran, Irak ve Doğu Anadolu'da çeşitli incelemelerde ve görevlerde bulunan Noel'in personel dosyası British Library'de bulunmaktadır ve bugüne kadar Türk akademisyenler tarafından gün yüzüne çıkarılmamıştır. Kendisinin almış olduğu eğitim ve başarılarının ele alındığı söz konusu dosya hayli önemli verilere sahiptir. Noel'in Süleymaniye çevresinde görevlendirilmesi, Kürtlere dönük araştırmalar içerisinde bulunması ve Sivas Kongresi'ni basma girişimi sonrasında yaşananlar makalenin konusunu teşkil etmektedir. Ayrıca söz konusu süreç içerisinde İngiliz devlet adamlarının Noel'in faaliyetlerine dönük eleştirileri ve tepkileri de İngiliz devlet aklını yansıtmaları açısından ele alınmıştır.

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
cengizkartin@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3457-6916
Kayseri / TÜRKİYE

* Assoc. Prof. Dr., Erciyes
University, Faculty of Literature
Department of History
cengizkartin@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3457-6916
Kayseri / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

E. W. C. Noel, Binbaşı Noel'in Personel Dosyası, Sivas Kongresi, Kürtler, Milli Mücadele, İngiliz Devlet Akl.

Abstract

Based on the official Turkish-British relations of 1583, the relations, which were thought to have continued at an equal level until the last quarter of the 19th century, started to follow a completely different course with the coming to power of W.E. Gladstone. In this latest course the British state mind which aimed to destroy the Ottoman Empire, sent orientalist researchers to Ottoman lands to examine many areas, especially the Ottoman social structure. It is found out that these orientalists, whose identities include doctors, soldiers, teachers, and nurses, came to the Ottoman lands having finished serious training. Edward William Charles Noel, the subject of the article, was sent to

Başvuru/Submitted: 25/10/2022

Kabul/Accepted: 27/03/2023

the Middle East as a representative of the aforementioned orientalists. The personnel file of Noel, who conducted various studies and missions in the Caucasus, Iran, Iraq, and Eastern Anatolia, is in the British Library and has not been brought to light by Turkish academicians until today. The file, which deals with his education and achievements, includes very essential data. The subject of the article involves Noel's mission around Sulaymaniyah, his research on the Kurds, and what happened after the attempt to suppress the Sivas Congress. In addition, the criticisms and reactions of the British statesmen towards the activities of Noel during the process were also discussed in terms of reflecting the British state mind.

Keywords: E. W. C. Noel, Major Noel's Personnell File, Sivas Congress, Kurds, Turkish National Struggle, British State Mind.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımı yok.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme:	İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan:	sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans:	Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment:	Two external referees / Double blind.
Similarity Screening:	Checked – iThenticate.
Ethical Statement:	selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License:	Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Tarihi Haçlı Seferlerine kadar giden Türk-İngiliz münasebetlerinin resmi boyutta başlangıcı William Halborne'un 1583'te İstanbul'da göreve başlaması olarak kabul edilir. Söz konusu tarihten günümüze gelinceye kadar ikili münasebetler çeşitli dönemlerden geçmiştir. Burada William Pitt ile başlayan İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana olan İngiliz siyaseti, 1880 tarihinde William Ewart Gladstone'ın ikinci defa başbakanlığa gelmesi ile tam ters bir politikaya dönüşmüştür. Gladstone, kendisini Hristiyan birliğini gerçekleştirmeye adanmış Haçlı Savaşçısı konumunda değerlendirmiştir (Karaca, 2011, s. 13). Haçlı Savaşçısı rolünün üzerine bir de tam anlamı ile Türk düşmanlığını yerleştiren Gladstone'a göre Türkler barbar, kan dökücü bir millet ve medeniyet düşmanıydı (Karaca, 2020, s. 20). Söz konusu bu dönemde Osmanlı tahtında bulunan Sultan II. Abdülhamid'in de İngilizleri devletin temel düşmanı olarak algılaması ve bu yönde politikalar geliştirmeye çalışması karşılıklı soğuk savaş stratejilerinin uygulandığı bir zemin teşkil etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son nefesini vermeye doğru gittiği bir sürecin ifadesi olan Sultan II. Abdülhamid dönemi, Almanya ile dostane münasebetlerin geliştirildiği daha sonra askeri ittifaka doğru evrilen bir seyir takip etmiştir. Bu süreci yakından takip eden İngilizler özellikle konsolos, büyükelçi, seyyah adı altında pek çok görevlisini Osmanlı ülkesine göndermiştir. Edward Said'in kaleme aldığı *Oryantalizm* başlıklı çalışma bu süreçte batılı güçlerin bölgede neler yaptığını ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır (Said, 1998). Konunun İngilizler özelindeki yönüne bakıldığında bölgenin coğrafyası, kültürü, sosyal yapısı, tarihi, ekonomisi en ince ayrıntılarına varıncaya kadar incelenmeyi amaç edinen bir çizgide gelişme takip etmiştir.

Dünyanın en eski medeniyetlerine beşiklik etmiş bir coğrafyanın sahibi olan Osmanlı Devleti'nin elinde tuttuğu kısımda bulunan insan gruplarının etnik yapısından nüfusuna, askeri kuvvetinden aşiret yapısına, inancından ticari hayatına varıncaya değin pek çok husus bu süreç içerisinde araştırmalara konu olmuştur (Lewis, 1998, 23; Cohen, 1976, s. 9). Anadolu coğrafyasında yüzlerce yıl birlikte yaşayan Kürtler ve Türkler konusu da söz konusu araştırmalarda önemli bir yer edinmiştir. İngilizler için 18. yüzyılın sonlarına doğru araştırma konusu haline gelen Kürtler, 19. yüzyılda kültür ve yaşadıkları coğrafyaları ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır.

Shil, Brand, Taylor, Bird, Maunsell, Harris, Trotter gibi isimlerin öncül çalışmaları sonrasında Kürtlerin yoğun olarak yaşamış oldukları yerlere yeni görevliler tayin eden İngiltere, Birinci Dünya Savaşının başlamasının akabinde sahaya daha profesyonel kadroları sürmüştür (Trotter'ın çalışmasının bir değerlendirmesi için bk. Köse, 2018, s. 145-170). Söz konusu bu kadroların içerisinde yer alan Noel, önyargıları ve ötekileştirici dili ile sahada faaliyet yürütmüştür. Faaliyetlerini Türklerin izlerinin kazınması ve Türk-Kürt düşmanlığının inşasına odaklayan Noel'in bu faaliyetleri kimi İngiliz devlet adamlarınca tepki ile karşılanmıştır. Makalede Noel'in takıntıya varan bir Kürt devletinin kurulması tavsiyesine karşılık, Bağdat Sivil Yöneticisi Arnold Talbot Wilson ve dönemin dışişleri bakanlığını yürüten Lord Curzon'ın daha dikkatli ve uzun soluklu politikalar üretmeye dönük siyasetleri ele alınmaya çalışılmıştır. Söz

konusu süreç içerisinde Kürtler, Noel için özne olurken İngiliz devlet aklının temsilcilerinden olan ve Londra'da politika kurucular arasında bulunan Curzon için nesne konumunda olmuştur.

Londra, Bağdat, İstanbul, Kahire ve Simla arasında gerçekleştirilen uzun yazışmalar neticesinde Binbaşı Noel'in hedeflediği amacın hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir çizgide devam ettirilmesi hayli ilginç bir durumdur. Burada İngiliz devlet aklı neden Noel'in faaliyetlerini gerçekleştirmesine müsaade etmek istemiyorsa, kendisinin faaliyetlerini sonlandırmamıştır sorusu akla gelmektedir.

Burada bekle-gör siyasetinin yanısıra böl-parçala-yönet stratejisine ilave olmak üzere çok yönlü ve çok alternatifli İngiliz siyaseti devreye girmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere aslında İngiliz devlet aklını temsil eden dönemin siyasetçileri için Kürtler hiçbir zaman özne olmamışlardır. Tarih, geçmişin doğru okunması ile elde edilecek gelecek inşasında çok önemli bir harç işlevine sahiptir. Dün yaşanan sıkıntı ve problemlerin, yarın doğru analizi de geçmişte saklıdır. Makale söz konusu pencereden Binbaşı Noel'in çalışmalarını irdelemek iddiasındadır. Burada ağırlıklı olarak İngiliz Ulusal Arşivi ve British Library kayıtları kullanılmakla birlikte Türk arşiv ve kayıtları da değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Binbaşı Edwart William Charles Noel'in Eğitimi (1886-1915)

Hakkında oldukça kısıtlı bilginin var olduğu Binbaşı Edwart William Charles Noel, 14 Nisan 1886'da İngiltere'de dünyaya gelmiştir (İngiliz Dışişleri Bakanlığı, 1916, s. 396). Türkçe ve İngilizce kaynaklarda İngiltere'nin neresinde doğduğu ve eğitimi nerede elde ettiğine dönük bir çalışmaya rastlanmamıştır; ancak Farsça kaleme alınmış çalışmada ve İngiliz konsolosluk ağını içeren arşiv belgesinde oldukça mahdut bilgiler mevcuttur.

Farsça kitapta verilen bilgilere göre Binbaşı Noel aslında asker bir ailenin üyesi olarak dünyaya gelmiştir¹. İlk tahsilini Birmingham ve Workshair'da, bir müddet de Wolwich Kraliyet askeri akademisinde gerçekleştirmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla 44. Merwara Kıtasının subaylarından biri olarak Hindistan ordusunun hizmetine girmiştir (Noel, H. 1393, s. 10). Burada verilmiş olan bilgilere ilave olmak üzere konsolosluk ağını içeren çalışmada verilen bilgilere göre aslında Noel, orduya 18 yaşındayken 21 Aralık 1904'te adımını atmıştır. Hindistan ordusunda 21 Aralık 1908'de teğmen rütbesine atanan Noel, yüzbaşı rütbesini 21 Aralık 1913 tarihinde almıştır (İngiliz Dışişleri Bakanlığı, 1916, s. 396); ancak söz konusu göreve atanabilmesi de oldukça ilginç bir süreçten geçmiştir. British Library'deki kayıtlarda kendisinin söz konusu bu görev için 5 Temmuz 1909'da talepte bulunduğu, ilgili birimde yer olmaması nedeniyle talebine olumsuz yanıt aldığı anlaşılmaktadır (British Library, IOR R1/4/1284, s. 8).

¹ Binbaşı Noel'in İran'da gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri esas alan günlük kendisi tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmanın orijinal adı "Diary of a Tour through Kuhgeld in August and September, 1917" şeklinde geçmektedir. Eserin Farsçaya tercümesi Kaveh Bayat tarafından H. 1393 / M. 1973 tarihinde İran'da gerçekleştirilmiştir. Noel'in günlük şeklinde tutmuş olduğu bir nevi seyahatname tarzındaki çalışması Huzistan eyaletindeki genel duruma odaklanmıştır. (Noel, H. 1393). Kendisinin ayrıca Türkçeye tercüme edilmiş olan çalışması 1919 yılına ait Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da gerçekleştirmiş olduğu seyahat notlarını içermektedir (Noel, 2010).

Yalnız söz konusu reddedilmede dikkat çeken husus, o dönem teğmen rütbesine sahip olan Noel'in ilgili kadroyu hırslı bir şekilde istemesi ve bunun ilgili birimlerce kaydedilmesidir.

Noel'in ilk müracaatının bu şekilde reddedilmiş olmasına rağmen, bir müddet sonra burada görev yapmaya başlaması da söz konusu talep ve istekle ilgili olsa gerektir. Noel'in talip olduğu görevin yetkinlikler kısmında Farsça yeterlilik testinden geçmesi bir sorumluluk örneği olarak değerlendirilmiştir. 8 Mart 1910 tarihinde düzenlenen belgeden anlaşıldığına göre Noel, Farsça yeterlilik sınavını başarılı bir şekilde geçmiştir (British Library, *IOR R1/4/1284*, s. 8).

İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın kayıtlarından elde edilen verilere göre Yüzbaşı Noel, 7 Aralık 1912'de Politik Büroya atanmış olup bu sebeple üç yıllık staj süresi yine 7 Aralık'ta sona ermiştir. Yüzbaşı Noel, büroya ilk atanmasından sonra eğitim için Hindistan'a (United Provinces of British India) ve eğitimlerini tamamladıktan sonra da (25 Haziran 1914'ten itibaren) ikinci asistan olarak Buşehr'e, 30 Nisan 1915'ten itibaren de Ahvaz'a konsolos yardımcısı olarak atanmıştır. Burada daha sonraları sahada politika yürütücüler arasında ismi çok sık geçecek; ancak Türk akademi dünyasında kendisi hakkında şu ana kadar ciddi bir çalışma ortaya konulamaması nedeni ile bu yönüyle karanlıkta kalmış olan Percy Cox'un onayının istenmesi de emredilmiştir (British Library, *IOR R1/4/1284*, s. 19). Bütün bu söz konusu süreç içerisinde sürekli sınavlara tabi tutulan Noel'in yeterlilikleri kayıt altına alınmıştır.

İngiliz Milli Kütüphanesinde yer alan söz konusu kayıtlarda Noel'in yeterliliklerini gösterir ilk tablo 8 Nisan 1913'e aittir. Politik büronun junior (ast) sınıfında yer alanların askeri personeli için düzenlenen sınavın notlarını gösteren çizelgede Noel'in notları şu şekilde yer bulmuştur (Çizelgenin orijinal hali için bk. Ek: 1) (British Library, *IOR R1/4/1284*, s. 13):

Tablo 1: Noel'in Nisan 1913'teki Sınav Sonucu

İsim	Adalet/Yargı/Hukuk			Gelir			Koşu ve Spor			Güvenlik	Muhasebe ve Hesap	Urdu Dili				Medeni Hukuk	Mülahazat
	Yazılı	Uygulama (Dava)	Toplam	Yazılı	Uygulama (Dava)	Toplam	Koşu	Spor	Toplam			Çeviri	Konuşma	Okuma	Toplam		
L.S.	50	10	-	50	10	-	-	-	25	50	50	25	15	10	-	50	-

Noel	50	12	62	90	10	10	1	2	39	94	67	3	24	14	71	66	-
H.S.	66	-	6	66	10	-	-	-	25	-	66	3	20	13	-	66	-

Burada Noel'in almış olduğu notlar geçerlilik notu bağlamında değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirme adalet/yargı/hukuk (62), gelir (100), koşu ve spor (39), güvenlik (94), muhasebe ve hesap (67), Urdu dili (71), medeni hukuk (66) alanlarında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu sınavlardan başarı ile geçmiş olan Noel, Ekim 1913'te yeniden sınava tabi tutulmuştur. Bu sınavdan almış olduğu sonuçları şu şekilde tablolaştırmak mümkündür (British Library, *IOR R1/4/1284*, s. 14):

Tablo 2: Noel'in Ekim 1913'teki Sınav Sonucu

İsim	Adalet/Yargı/Hukuk			Gelir			Koşu ve Spor			Güvenlik	Muhasebe ve Hesap	Urdu Dili				Medeni Hukuk	Mülahazat
	Yazılı	Uygulama (Dava)	Toplam	Yazılı	Uygulama (Dava)	Toplam	Koşu (kağıdı)	Spor kağıdı	Toplam			Çeviri	Konuşma	Okuma	Toplam		
Noel	59		9														

1913 yılının bahar döneminde gerçekleştirilen sınava göre kapsamı daha az olan bu sınavda Noel'in sadece adalet/yargı/hukuk alanında sınava girdiği anlaşılmaktadır. Belgenin düzenlenmesinden anlaşıldığı kadarıyla Noel, bu sınavdan da 59 geçer not ile başarılı bulunmuştur.

1914 tarihine gelindiğinde Noel'in kişisel dosyasında yer alan bir başka sınav evrakına rastlanmaktadır. 1913 yılının güz döneminde icra edilmiş olan sınavın benzeri şekilde yapılmış olan bu sınavda kendisi 60 almak suretiyle başarılı bulunmuştur. Söz konusu sınav evrakını şu şekilde tablolaştırmak mümkündür (British Library, *IOR R1/4/1284*, s. 15):

Tablo 3: Noel'in 1914'teki Sınav Sonucu

İsim	Adalet/Yargı/Hukuk			Gelir			Koşu ve Spor			Güvenlik 4	Muhasebe ve Hesap	Urdu Dili			Medeni Hukuk	Mülahazat	
	Yazılı	Uygulama	Toplam	Yazılı	Uygulama	Toplam	Koşu	Spor	Toplam	-	-	Ceviri	Konusma	Okuma	Toplam	-	-
Noel	60		0			-			-	-						-	-
G. B.	38	2	0				5/ 2	6	31/ 2	?	?						

Söz konusu tabloda teğmen olduğu anlaşılan G. B. Walker ile Noel'in notlarına bakıldığında Walker'ın oldukça düşük notlar aldığı; Noel'in ise sadece tek bir sınava girmek suretiyle diğer sınavlara girmesine gerek görülmediği anlaşılmaktadır. İngiliz askeri sistemi içerisinde sürekli sınavlara tabi tutulan Noel'in böylelikle birinci sınıf istihbarat elemanı olması için gerekli koşullar hazırlanmıştır. Söz konusu koşulları iyi değerlendiren Noel, İngilizler için oldukça değerli bir istihbarat elemanı olarak sahada görev yapmıştır (Öke, 1990, s. 50).

Birinci Dünya Savaşının devam ettiği süreç içerisinde bile sınavlara tabi tutulan Noel, 28 Ocak 1915'te yapılan sınavı da başarı ile geçmiştir. Söz konusu sınav: Hint tarihi, siyasi konular ve Hindistan hükümetinin siyasi bürosuna genç subayların kabulünü düzenleyen 8 numaralı kural kapsamında sınır koşulları hakkında icra edilmiştir. Bu tarihte yüzbaşı rütbesine sahip olan Noel, yazılı sınavda olası 140 puan üzerinden 116 puan ve sözlü sınavda da olası 60 puan üzerinden 53 puan almıştır. Böylece 200 toplam puan üzerinden 169 puan alana Noel, yüzdelik orana göre de % 84.5'lik bir başarı elde etmiştir (British Library, IOR R1/4/1284, s. 16).

Dışişleri ve Politik Büro kayıtlarına göre 1911 yılı itibarıyla bir müddet İran'ın Buşehr temsilciliğinde görevli birisinin yerine atanan Noel (Noel, H. 1393, s. 10), 7 Aralık 1912'de politik büroya atanmış, burada yüzbaşı rütbesi ile 3 yıllık stajını tamamlamak amacı ile görevlendirilmiştir. Söz konusu staj için Hindistan'da United Provinces of Biritish India'da görev yapan Noel eğitimini tamamlamasının akabinde

ikinci asistan olarak İran'ın Buşehr'ine, akabinde de 30 Nisan 1915'te Ahvaz'a konsolos yardımcısı olarak görevlendirilmiştir (British Library, *IOR R1/4/1284*, s. 19).

Noel'in hakkında başka bir bilgi ise Haziran 1914 yılına aittir. Aslında kendisi Birinci Dünya Savaşı öncesinde kısa bir süre Kafkaslarda görev yapmış olup, Birinci Dünya Savaşı'nın arefesinde Birleşik Krallık temsilciliğinin II. Yardımcılığı görevine Teğmen Lukh'un yerine atanmış ve Nisan 1915 yılına kadar da bu görevine devam etmiştir. Noel, söz konusu görev sırasında Fars ve Şuşter'e gitmekte olan Wilhelm Vasmos ve birkaç Alman görevlisini yakalamak ve engellemekle görevlendirilmiştir. Her ne kadar Vasmos kaçmayı başararak sonraki yıllarda şöhret yakalamaya muvaffak olduysa da, Dr. Landres ve heyetinin elindeki evraklar Yüzbaşı Noel'in eline geçmiş, Noel'in şöhreti de buradan sonra başlamıştır.

Özellikle İran coğrafyasında İngiltere lehine bir havanın oluşması amacı ile İran coğrafyasında faaliyet yürüten Noel, Bahtiyari aşireti liderleri ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Söz konusu bu faaliyetleri istihbarat subayı olarak icra etmiştir ((Noel, H. 1393, s. 11). Kendisinin bu eğitim serüveninde bildiği diller ise Fransızca, Rusça, Farsça, Kürtçe, Urdu dili ve biraz da Türkçe olmuştur (TNA, *FO 371/4148*, s. 113; Hilmi, 1998, s. 51; Öke, 2012, s. 100).

Birinci Dünya Savaşı'nda Noel'in Faaliyetleri (1914-1918)

Yukarıda açıklanmaya çalışılan süreç içerisinde Noel'in ciddi bir eğitimden geçtiği anlaşılmaktadır. Söz konusu sınavlardan % 84,5'lik bir oranla hayli yüksek bir derece elde ettikten sonra kendisi, esas vazifesine doğru adım atmaya başlamıştır. Söz konusu görevi için Basra, Ahvaz ve Süleymaniye'de bulunan (Şimşir, 2010, s. 323; Edmonds, 2003 s. 57) Noel'in söz konusu yerlerdeki göreviyle ilgili bilgiye The National Archives belgelerinde rastlamak mümkündür (TNA, *FO 371/4148*, s. 113; Diğer kaynaklardaki yanlış bilgiler için bk. *Lazarev*, 1989, s. 41; Bell, 2004, s. 119, Jwaideh, 2012, s. 319). Buna göre Noel Süleymaniye bölgesine 30 Mart 1915 tarihinde atanmıştır. İngiliz arşiv belgelerinde kendisinin bir dönem Mısır Keşif Gücünde de görev yaptığını dair bir bilgiye rastlanmışsa da buradaki görev tanımına erişilememiştir (TNA, *FO 371/4193*, No: 138987). Benzer şekilde Türkiye'de tek münhasır çalışmanın sahibi olan Öke'nin vermiş olduğu bilgiler de oldukça mahduttur (Öke, 1998). Ayrılkı bir yayın konseptine sahip Avesta'nın basmış olduğu çalışmada da ilave bir bilgi yoktur (Noel, 2010; Çalışmanın orijinali için bk. TNA, *FO 371/5068*).

Bu bilgiler ışığında bir müddet Kafkaslarda görev yapan Noel, özellikle Tatarları ayaklandırmak suretiyle Kafkaslar bölgesinde İngiliz hâkimiyetinin sağlanmasına dönük çalışmalar içerisinde bulunduğu söylenebilir (Güztoklusu, 2008, s. 46; Öke, 1990, s. 26). Söz konusu bu görevinin akabinde 1918-1920 tarihleri arasında -tıpkı Gertrude Bell gibi- İngiltere'nin ilk Bağdat Sivil Yöneticisi olan Arnold Talbot Wilson'ın emrinde sahada görev yapmıştır. Kendisinin İran, Irak ve Anadolu topraklarında oldukça geniş bir alanda faaliyet yürüttüğü anlaşılan Noel'in zamanla Kürtler hakkında uzmanlaşması istenmiştir (TNA, *FO 371/5068*, s. 246; Eskander, 2000, s. 143; Çağlayan, 2010, s. 39).

Noel'in bu amaçla ilerleyen zaman diliminde Kürtlerle ilgili oldukça ayrıntılı raporlar hazırladığı anlaşılmaktadır. Yalnız kendisi bir dil bilimci olmamasına rağmen;

101 adet Kürt sözünü ele almak suretiyle Kürtlerin karakterini analiz etmeye de çalışmıştır (Noel, 1920, s. 79-90). Kendisi yapmış olduğu faaliyetler esnasında Kürt liderlerle pek çok görüşme gerçekleştirmek suretiyle İngiliz emperyalizminin bölgede uzun soluklu hâkimiyetinin sağlanmasına dönük faaliyetler içerisinde olmuştur (Bu görüşmelerden sonra çekilmiş bir fotoğraf karesi için bk. Ek: 2).

Söz konusu faaliyetler kimi Kürt çevrelerce kendilerinin odak noktası olarak ele alındığı ve ilerine bir Kürt devletinin kurulacağı zannına kapılmalarına neden olmuştur. Dönemin Süleymaniye valisi Şeyh Mahmud'un sekreteri olan Refik Hilmi bu durumu Mustafa Kemal Paşa'nın halifeye itaat etmesi halinde kurulacak Kürt devleti ile paralel düşünmüş ve müstakil bir Kürt devleti hayalini çalışmasında açıkça belirtmiştir (Hilmi, 2010, s. 37). Hâlbuki Binbaşı, merkezî hükümetine göndermiş olduğu raporlarında Kürtlerin sınırlarının nerede başlaması gerektiğini ve nerede son bulacağını da rapor etmiştir. Bu raporunda Kürtler her an yüksek miktarda kuvvet toplayabilir, kimi koşullar sağlanırsa birlik olabilecek bir kuvvet olarak nitelenmiş ve bu durum gözetilerek politika geliştirilmesi talep edilmiştir (TNA, FO 371/4192, s. 9).

Binbaşı Noel'in Irak'ta Görevlendirilmesi, Görev Tanımı ve Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve Mondros Mütarekesi'nin İngilizlerle Türkler arasında imza edilmesine rağmen İngiliz hükümeti, bölgedeki işgallerine devam etmiştir. Mütarekenin imzasını müteakiben Musul-Kerkük bölgesi İngiliz işgali ile karşı karşıya kalmıştır (Tansel, 1991, C. 1, s. 32). Osmanlı idareci ve komutanlarının -özellikle de Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın- söz konusu yerleri boşaltmaktaki isteksizliği ve mücadele kararlılıklarına rağmen; İstanbul'dan verilen emirle Musul-Kerkük bölgesi boşaltılmıştır. Böylelikle hemen hemen Irak coğrafyasının tamamını işgal eden İngilizler, kendi sistemlerini burada hızlı bir şekilde kurmak yolunu tutmuştur. Her biri Bağdat Sivil Yönetimine bağlı birer siyasi subay yönetiminde 13 vilayete bölünen Irak'ta ayrıca siyasi subaya bağlı olan her bir bölgede iki üç de yardımcı siyasi subay bulunan bir sistem kurulmuştur (Hay, 2005, s. 17).

Binbaşı Noel'in Mart 1918 tarihinde Süleymaniye bölgesinde siyasi subay olarak görevlendirilmesiyle aslında Noel'in almış olduğu eğitimi sahada göstermek için eline büyük bir fırsat geçmiştir. Söz konusu bu fırsatın tam anlamı ile farkında olan Noel, Kürtler arasında ciddi faaliyetlere girişmiştir. Söz konusu bu yeni yaklaşımın neleri getirip neleri götüreceği Kürt liderler arasında da tartışılmış; ancak bir karara varılamamıştır. Bu kararsızlık döneminde kimi Kürtler İngilizlerle birlikte hareket etmenin kendilerine bağımsız bir yapı kazandıracağını zannederken kimileri de asırlarca birlikte yaşamış oldukları Türklerden ayrılmanın kendileri için bir felaket döneminin habercisi olduğunu düşünmüşlerdir. Bu kafa karışıklığının yaşandığı süreçte bölgede Kürtleri hedef alan İngiliz politikasının sahadaki temsilcisi Binbaşı Noel olmuştur.

Binbaşı Noel'in bölgeye hangi saiklerle atandığı konusu yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından tartışılmalıdır. Konuyla ilgili en tartışmalı yaklaşımı kendisinden sonra bölgede faaliyet yürüten ve ilk Kürtçe-İngilizce sözlüğü hazırlayan Edmonds yapmıştır. Aslında Edmonds, Said'in kaleme aldığı *Oryantalizm* başlıklı çalışmasında (Said, 1998) ifadesini bulan emperyalizmin keşif kolları olarak nitelenen

bir çizgide değerlendirmede bulunmak suretiyle Noel'in, Süleymaniye bölgesine açlara ve çıplaklara yiyecek temin etmek, çiftçilere tohum ve çift sağlamak için görevlendirildiğini iddia etmiştir (Edmonds, 2003, s. 114-134).

Mcdowall, kendisinin bölgedeki düzenlemelere katkı sunmak için görevlendirildiğini (Mcdowall, 2007, s. 152); Rus bilim adamı Lazarev, halk için geçerli ve kabul edilebilir bir geçici yönetim sisteminin kurulması için görevlendirildiğini düşünmüştür (Lazarev, 2010, s. 219; Mihoyan, 2008, s. 19). Celil ise Noel'in esas görevinin ekonomik ve stratejik bakımdan önemli olan bölgelerde İngiliz nüfuzunun yayılmasına hizmet olduğunu varsaymıştır (Celil ve diğerleri, 1998, s. 129).

Olson söz konusu görevlendirmeyle ilgili Binbaşı Noel'in maceracı ruhuna değinmiş ve kendisinin Kafkaslarda yakalandıktan sonra Bahtiyariler arasındaki mahkûmiyetine gönderme yapmak suretiyle tutarlı bir politikanın varlığını şüphe ile karşılamıştır (Olson, 1987, s. 97). A. Talbot Wilson'a göre ise Noel, Süleymaniye bölgesine düzenin sağlanması için görevlendirilmişse de kendisi fanatikçe faaliyetler yaparak işleri içinden çıkılmaz hale getirmiştir (Öke, 2012, s. 161; Gorgas, 2008, 538).

Türk araştırmacıların görüşlerine bakılacak olursa Mumcu'ya göre Noel, Kürtler arasında bir nabız yoklaması için gönderilmiştir (Mumcu, 1991, s. 15). Öke'ye göre ise esas amaç bir Kürt devletinin kurulmasının teminidir (Öke, 1992, s. 12).

Konuyla ilgili farklı bir yaklaşım da Jwaideh'in çalışmasında geliştirilmiştir. Kendisinin İngiliz arşiv belgelerinde yapmış olduğu çalışmalardan çıkarttığı netice ise onun son dört yıldır (1914-18) İran, Irak ve Anadolu'nun doğusunda görevlendirildiği, söz konusu bölgenin Hıristiyan nüfusu, göçmenlerin durumu gibi konularda raporlar hazırladığı ve esas amacının Türklerle Kürtlerin münasebetlerinin boyutunun araştırılması olduğu şeklindedir (Jwaideh, 2012, s. 327). İngiliz arşiv belgeleri içerisinde yer bulan Driver'ın çalışmasında ise Noel'le ilgili yapılan değerlendirmede kendisinin İngiliz hâkimiyetinin yayılmasına dönük amacının var olduğu da kaydedilmiştir (Driver, 1919, s. 88).

Kaymaz'ın vermiş olduğu bilgilere göre, Binbaşı'nın Süleymaniye görevlendirmesi sonrasında bölgede faaliyet yürüten Soane, Noel'in aşiretleri canlandırmak suretiyle bir Kürt birliğini temin etmeye çalıştığını; ancak bu durumun çağın değer yargılarından uzak bir yaklaşım olduğunu kaydetmiştir (Kaymaz, 2003, s. 104). Soane ile benzer yaklaşımları sahada politika yürütücüler olan kimi idareciler de dile getirmekten çekinmemişlerdir (TNA, FO 371/4193, C. 1, s. 45).

Gerek yerli gerekse yabancı araştırmacı ve bilim adamlarının tanımlamalarına bakıldığında bir hususun gözden kaçırıldığı anlaşılmaktadır. Bell ve Lawrence örneğinde olduğu gibi, aslında söz konusu isimler İngiltere'nin bölgede faaliyet yürüten politika yürütücüleridir. İngiltere'nin sahadan bilgilerin alınması sonrasında kurduğu sistemde çeşitli planlamalar yapılmak suretiyle icra faaliyetlerinde söz konusu kişiler birer aktördürler. Binbaşı'nın da bu aktörlerden daha öte bir misyonu yoktur.

Dönemin İstanbul'da görevli İngiliz yetkilisi Hohler'ın de ifade ettiği gibi Kürt Lawrence olma yolunda hızla ilerleyen Noel'e dönük bu tanımlama kimi kaynaklarca

da benimsenerek daha sonra kullanılmıştır (TNA, FO 371/4192, No: 112773; TNA, WO 32/5226, No: 83267; Lazarev, 1989, s. 165; Meiselas, 1997, s. 50; Gunter, 2004, s. 149; Ahmad, 1994, s. 199; Minorsy ve Bois, 2008, s. 374; Mumcu, 1991, s. 18; Kasalak, 2018, s. 6). Kurubaş ve Şimşir'in vermiş olduğu bilgilere göre dönemin İstanbul Yüksek Komiseri olarak görev yapan Calthorpe da Binbaşı'ya benzer şekilde çok fazla yüksek bir rol biçerek kendisinin gayretleriyle Anadolu'da yaşayan Kürtlerin neredeyse tamamının Mustafa Kemal Paşa aleyhine ayaklandırabileceğini düşündüğünü kaydetmiştir (Kurubaş, 2004, C. 1, s. 37; Şimşir, 2010, s. 319).

Noel'in Süleymaniye'ye 1918 ataması sonrasında yerel Kürt aktörlerden biri olan Şeyh Mahmut ile çok yakın münasebet içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili Şeyh Mahmut'un sekreteri olan Refik Hilmi'nin anılarında bunun ayrıntılarına rastlamak mümkündür. İran'daki Kürtler arasında çeşitli görüşmeler gerçekleştiren Noel (Hilmi, 1998, s. 51), şeyhin Süleymaniye'ye atanmasının İngiltere hükümeti adına gerçekleştirdiğini burada ilan etmiştir (Mihoyan, 2008, s. 21, Celil ve diğerleri, 1998, s. 129; *Appleton Post-Crescent*, s. 22; *The Lima News*, s. 5). Söz konusu ilan İngiltere için dönemin koşullarında bir zorunluluğun ifadesiydi. Bu durumu Noel:

"Şeyh Mahmud'un yardımı olmaksızın Süleymaniye'de kurmayı planladığımız düzenin sağlanması için, buraya bir garnizon getirmek zorunluluğu doğacaktır" şekilde açıklamıştır (TNA, FO 608/95, s. 409-410).

İngiliz yayımcı emelinin bir yansıması olarak nitelendirilmesi gereken bu atama sonrasında bölgedeki insanlara çeşitli yardımlar dağıtan Noel, böylelikle mavi boncuk dağıtma siyasetini Birinci Dünya Savaşı'nın hitamında Kürtler üzerinde uygulamıştır. Kendisinin düzenin kurulması noktasında İngiliz merkezî hükümetinin harcamadan çekinmemesi gerektiği yönündeki düşüncesine rağmen Kürt ayrılıkçı hareketlerin kontrol altında tutulması gerektiğine dönük tavsiyeleri ile birlikte düşünüldüğünde aslında bu önerme İngilizlerin; kimi, niçin ve nasıl kullanacaklarına dönük siyasetin izlerini taşımaktadır (TNA, FO 608/95, s. 410).

İran'da gerçekleştirilen toplantı sonrasında bir de Irak'ta Kürtlerle bir araya gelen Noel burada, 60 Kürt ileri geleni ile birlikte hareket etmeyi hedef alan bir çizgide faaliyet yürütmüştür (TNA, FO 371/3385, s. 527; TNA, FO 371/3385, s. 216; Longrigg, 1953, s. 103-104; Mason, 1919, s. 332-333; Öke, 1990, s. 62). Söz konusu faaliyetin icrasında bölgede görev yapacak olan uzmanların Kürtler hakkında bilgi sahibi olması gerektiğine dönük kimi uyarılarını merkezî hükümetine sunan Noel, aslında daha sonra atacağı adımlarda kendisinin ön planda olacağı bir yapıyı da hazırlamayı hedeflemiştir (TNA, FO 371/3385, s. 216; TNA, AIR 20/512, s. 13).

Sadece Irak coğrafyasında değil, İran ve Anadolu coğrafyasında yaşamlarını sürdüren Kürtlerin Türklerden hoşlanmadıklarını iddia eden Noel (TNA, FO 371/3385, s. 240), bu iddiasıyla ileride daha detaylı olarak sunmayı planladığı Kürt devletinin zeminini inşa etmeyi düşünmüş olmalıdır. Söz konusu bu durumun bir adımı olarak Revanduz bölgesinde yerel bir idarenin kurulmasını 1918 tarihi itibarıyla İngiliz politika kurucularına tavsiye etmiştir (TNA, FO 371/3385, s. 434). Söz konusu tavsiye, bölgenin zenginlik kaynakları ile paralel düşünülmesi gerekliken bunu Noel örtmeyi hedef almıştır (TNA, AIR 20/512, s. 12).

Kurulması muhtemel bir devlette sistemin nasıl işleyeceğine dönük çeşitli tavsiyeler sıralayan Noel; yönetici veya yardımcı konumunda olan bireylerin Kürtler arasından seçilmesini, Kürt birliklerinin İngiliz danışmanlar tarafından yetiştirilmesine rağmen Kürt komutanlar tarafından idare edilmesini, Kürt dilinin hükümetin resmi dili olmasını, kanunların Kürt geleneklerine göre şekillendirilmesini, yıllık vergi toplama sisteminin Kürt adetlerine göre belirlenmesini tavsiye etmiştir.

Burada çok önemli olan husus ise Binbaşı'nın daha 1918 tarihi itibariyle ABD'nin 2003'te işgal ettiği Irak'ta Kürtlere dönük uyguladığı siyasetin ayak seslerine de yer vermesidir. Ona göre kurulacak sistem içerisinde eğitim, sosyal hizmetler, tarım, iletişim gibi konularda Bağdat'ın belirleyeceği politikalar esas olmak üzere planlama yapılmalıydı (TNA, FO 608/95, s. 411). ABD, Irak işgali sonrasında adeta söz konusu tavsiyelerle Bağdat-Erbil hattının ikili münasebetlerini şekillendirmiştir. Bu açıdan aslında Noel'in faaliyetlerinin irdelenmesi gelecek senaryolarında ön görme adına önemli verileri bünyesinde barındırmaktadır.

Buradan da anlaşılacağı üzere aslında kurulacak olan sistemde aktör olarak belirlenen Şeyh Mahmut ya da diğerleri (Adile Hanım, Babekr Ağa v.b.) İngiliz politikasına hizmet ettiği ölçüde değerli olmuşlar ve önleri açılmıştır (Hay, 2005 s. 139 ve 184). Klasik bir uygulama olarak değerlendirilmesi gereken bu durum, yerel aktörlerce çok ilginç bir şekilde kendilerinin önemsendiği ve kendileri olmadan yerelde bir idare kurulamayacağı yanılıgısına kapılmalarına neden olmuştur. Yereldeki aktörlerin işgalci güçlerle işbirliği içerisinde olmaları, sömürgeci devletlerin işlerini kolaylaştırmış ve sürecin işgalci güçler tarafından yönetileceği bir zemini ortaya çıkartmıştır. Binbaşı Noel de bu durumu bildiği için Şeyh Mahmut ile münasebetlerini buna göre şekillendirmeyi tercih etmiştir. Şeyhin 1919 isyanı sonrasında Hindistan'a sürgünü ve 1922'de tekrar sahaya sürülmesi bunun tipik örneğidir.

Şeyh Mahmut'un aktör olarak düşünüldüğü sistem içerisinde İngiliz siyasi subaylar hayati bir rol üstlenerek Bağdat'la Süleymaniye arasında irtibat sağlayıcı bir durumda konumlanmıştı (TNA, FO 608/95, s. 413; Arafat, 2008, s. 41). -Binbaşı'nın çizdiği bu tablo ile ABD'nin Bağdat-Erbil arasında kurmuş olduğu sistem ciddi benzerlikleri bünyesinde barındırmıştır.- Bu sistem içerisinde Binbaşı'nın hayati derecede gördüğü husus, işgal sonrası İngilizler adına Süleymaniye-Musul-Erbil hattındaki aşiret liderlerinin, tüccarların, din adamlarının elde edilmesine dönük tavsiyesidir (TNA, FO 608/95, s. 414). Aslında Irak'ta ileride kurulacak olan sistem içerisinde bu durumu daha profesyonel şekilde planlayan isim Bell ve Hay olmuştur. Onların Londra'ya gönderdiği raporlarda camiler ve din adamları kontrol altına alınmadan işgalin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi mümkün değildi (TNA, FO 141/806, s. 9; Goodman, 1985, s. 99; Hay, 1921, s. 145-158; Sluglett, 2007, s. 63; Öke, 1991, s. 47). Burada konu iki şekilde değerlendirilmeye muhtaçtır. Birinci husus camiler ve din adamlarının işgal sonrası kurulacak olan sistemde en önemli muhalefet merkezi olarak görülmesi ve bunların pasifize edilmesine dönük tavsiye; ikincisi ise söz konusu kişi ve müesseselerin elde edilmesi ile birlikte sömürü düzeninin daha hızlı inşa edileceği öngörüsü. Burada genellikle ikinci husus Türk bilim camiası tarafından göz önünde tutulurken, birinci hususa pek yer verilmemesi üzerinde düşünülmesi gerekli

bir durumdur. Yalnız Noel'in gönderisindeki tavsiyeye rağmen, Kürtlerin milli hislerinin kaşınması halinde kendilerinin bölgede daha büyük kazançlar elde edeceklerini öngördüğü de bir gerçektir (Öke, 1990, s. 36; Noel, 2010, s. 31 ve 168).

Noel, yukarıda sıralamış olduğu kimi tavsiyelerini daha da somutlaştırmak amacıyla Mardin, Diyarbakır, Halep ve Musul çevresine Nisan-Mayıs 1919 tarihleri arasında istihbari amaçlı seyahatler gerçekleştirmiştir. Noel'in söz konusu seyahat güzergâhını, görüşmelerini ve faaliyetlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 8-15 Nisan: Nusaybin'e gelişi (çeşitli Kürt liderlerle görüşme),
- 7 Nisan: Musul'dan Nusaybin'e seyahat (Miran'daki Kürt aşiretleri ile görüşme),
- 19 Nisan: Nusaybin'den Mardin'e seyahat (Dakhori aşireti, Amerikan misyonerleri, Keldaniler ile görüşmeler),
- 25 Nisan: Mardin'den Halep'e seyahat,
- 4 Mayıs: Genel af ilanı talebi,
- 7 Mayıs: Kürtlere sözlü garantiler verme talebi,
- 10 Mayıs: Halep'ten Mardin'e seyahat (V. Kolordu komutanı Miralay Kenan Bey ile görüşme),
- 12 Mayıs: Mardin'den Midyat'a seyahat (Mahalmi aşireti ile görüşme),
- 17 Mayıs: Midyat'tan Sur'a seyahat (Habasbani aşireti ile görüşme),
- 21 Mayıs: Sur'dan Avire'ye seyahat (Sürgici ve Şeykhan aşireti ile görüşme),
- 23 Mayıs: Avire'den Mardin'e seyahat,
- 28 Mayıs: Mardin'den Diyarbakır'a seyahat (Şammar Arapları ile görüşme),
- 29 Mayıs: Dirik'ten Arbeth'a seyahat (Milli aşireti ile görüşme).

Noel'e göre yukarıda seyahatlerin ve önerilerin bir de pratik uygulama sahası vardı. Binbaşı Noel'e göre aslında İngiltere 3 başlı bir yapı kurmalıydı. Söz konusu bu yapıda 3 merkeze yer veren Noel bunları: Süleymaniye, Musul ve Diyarbakır olarak sıralamıştır. Güney Kürdistan olarak tanımladığı Süleymaniye'de: Neri, Revanduz, Akra, Erbil, Kerkük, Kifri ve Hanikin'e yer veren Noel; Merkezi Kürdistan olarak isimlendirdiği Musul'da sadece Musul çevresini; son olarak Batı Kürdistan olarak tanımladığı merkezi Diyarbakır olacak olan yönetim sisteminde de Diyarbakır-Musul arası yerleri konumlamıştı (TNA, FO 608/96, s. 385; TNA, FO 371/4149, s. 171). Söz konusu konumlamalarla aslında Noel Kürtler arasında konfederasyon, akabinde de büyük bir Kürt devletinin kurulmasını hedeflemişti (Heper 2010, s. 228)².

² ABD'nin Irak ve Suriye'de faaliyet yürüten PKK unsurlarına dönük politikası ile söz konusu önerideki 3'lü yapı ciddi benzerliklere sahiptir. Ayrıca yakın zamanda Katolik dünyasının ruhani lideri ve Vatikan devletinin başkanı olan Papa Françesko'nun Erbil ziyareti sırasında kamuoyuna yansıyan bir harita Türkiye'de ciddi bir tartışma konusu olmuştu. Söz konusu haritanın 1960'larda ABD tarafından yapıldığına dönük haberler ve tartışmalar aslında meselenin ne kadar derinlerde olduğunun farkındalığından uzak oluşu göstermiştir. Söz konusu harita Binbaşı Noel'in özel görev günlüğünde 1919 yılında hazırlamış olduğu kitapçığın sonunda yer almış bir haritadır. (Ek 3: Binbaşı Noel'in hazırlamış olduğu raporda yer verdiği büyük Kürt devleti haritası). Söz konusu haritanın tartışmaya açık pek çok yanı olmakla birlikte burada, özellikle Suriye üzerinden İskenderun'a oradan da Akdeniz'e açılan bir koridorun varlığı son derece önemlidir. Gerek Binbaşı Noel gerekse günümüzde PKK'yı sahada bir piyon olarak kullanmak isteyen güçler Akdeniz'e açılmadan uzun soluklu bir planlama yapılamayacağını farkında olarak hareket etmişlerdir. Bu tabloda ABD yönetiminin

Önermiş olduğu sistemi daha da ayrıntılı halde savunan Noel, bu yapının inşasında sırası ile yapılması gerekenleri: Türk idaresinin bölgede sona erdirilmesi, Kürtlerin bölünmeden bir yapı teşkil edilmesi ve sınırın mümkün olduğunca Kürtlerle Araplar arasındaki etnolojik sınıra uygun olarak belirlenmesi olarak sıralamıştır (TNA, FO 371/4193, s. 1; Sheppard, 1921, s. 22); ancak Bağdat Sivil Yöneticisi Wilson, bu görüşe karşı çıkmak suretiyle İngiliz politikasının temelini stratejik ve ekonomik çıkarın yerleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Öke, 1990, s. 112; Öke, 1991, s. 41). Gerek Noel'in önerileri gerekse bu önerilere karşı çıkan İngiliz temsilcilerin ortak paydası İngiliz devletinin çıkar odaklı menfaatlerinin korunması olmuştur. Burada sadece araçlar, farklılaşmanın bir unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Noel, Kürtlerle ilgili planlamalarına rağmen onlarla ilgili Londra'ya kimi uyarılarda bulunmayı da ihmal etmemiştir. Onun özellikle Kürtlerin kabileci bir hisle hareket ettiğini, dolayısıyla kendilerinin dışında bir unsura tahammüllerinin olamayacağına dönük uyarısı hayli dikkat çekicidir. Burada *bu öyle sağlıklı ve güçlü bir atmosferdir ki Kürt topraklarına ekilen farklı kültürleri boğup dışarı atmak konusunda çok önemli işlevlere sahiptir* şeklindeki ifadesi dikkatle ele alınmalıdır. Kendisine göre Kürtler aslında ne Türk ne de Arap idaresi altında yaşamak istemekteydiler (Meho ve Maglaughlin, 2001, s. 18; Kaymaz, 2003, s. 96). Aslında söz konusu değerlendirmeler Binbaşının tamamen kurmaya çalıştığı sistemin Londra'ya kabulüne dönük değerlendirmelerdir. Söz konusu sistemde kendisinin belirleyici olduğu bir yapıyı da uygun bir zaman diliminde Binbaşının sunacağı; ancak buna uygun bir zemin bulamadığı için bunu gerçekleştiremediği anlaşılmaktadır.

Kurulacak olan yapının inşasında etnolojik sınırı hayati derecede önemli bulan Noel'in bu yaklaşımına (TNA, FO 371/4193, s. 1), İngiltere'nin Bağdat Sivil Yöneticisi A. Talbot Wilson karşı çıkmıştır. Böyle bir durumda sınırın nerede başladığı ve bittiğinin tespitinin mümkün olmadığını düşünen Wilson, bunun zaten önemli de olmadığını ifade etmiştir. Binbaşına göre daha ayakları yere basan bir siyasetin temsilcisi konumunda olan Wilson'a göre Londra'nın yapması gereken şey: önceliklerini belirlemek suretiyle bunların gerçekleştirilmesine dönük hamleleri yapmaktır (Lazarev, 2010, s. 85).

İngilizler için önceliği petrol bölgelerinin ele geçirilmesi olarak belirleyen Wilson'a göre Diyarbakır, Nusaybin, Urfa, Süleymaniye, Revanduz, Amedia ve Cezire bin Ömer kurulacak olan İngiliz mandasındaki Mezopotamya devletinin sınırları dışında kalmalıydı (Mcdowall, 2004, s. 175; Öke, 1991, s. 44). Bu yerlerin İngiliz devleti için bir anlamı olmadığına inan Wilson, Noel'in fanatikçe hareketlerinden de son derece rahatsız olmuş ve bunu her fırsatta ifade etmiştir. Yalnız burada çok önemli bir husus gelişmiştir ki o da Binbaşına Kürtler arasında birlik olup olmadığına dönük araştırma yapılması için görüşmeler yapma yetkisi de yine Wilson'ın başında bulunduğu Bağdat Sivil Yönetimince verilmiştir (TNA, AIR 20/512, s. 44). Söz konusu görevlendirmenin her aşamasından çeşitli değerlendirmeler yapan Londra'daki politika kurucular, Noel'in çalışmasının etkilerini değerlendirmekten geri kalmamışlardır. Curzon bu

PKK'nın Suriye kolu olan PYD'yi bir terör örgütü olarak tanımamaktaki ısrarı da son derece anlamlıdır.

minvalde yapmış olduğu değerlendirmede önce Hindistan yönetimine sorularak karar verilmesini düşünmüşse de (Öke, 1991, s. 40), gelişmeler karşısında Kürtleri kendi hallerine bırakmanın en doğru yöntem olduğuna karar vermiştir (Öke, 1990, s. 110; Öke, 1991, s. 43).

Haziran 1919 tarihi itibarıyla almış olduğu yetkiyle Kürtler arasında çeşitli seyahatlerde bulunan Noel, Kürtlerden hiçbir düşmanca hareket görmediğini ve Türklerden nefrete ait pek çok olayla karşılaştığını iddia etmiştir. Söz konusu bu iddialarını desteklemek adına Türklerin İttihad-ı İslamcı siyasetinin bir temele dayanmadığını düşünen Noel, bunun karşısına konulacak bir fikrin temellerini atmak için faaliyet yürütmüştür (TNA, FO 371/4193, No: 163038). Söz konusu bu faaliyetler çerçevesinde Revanduz, Rania ve Dergala çevresinde çeşitli araştırmalar yapan Noel, burada görmüş olduğu kötü hususların tamamından Türkleri sorumlu tutarken; iyi ne varsa çok kısa bir süre önce bölgeye gelen İngilizlere hamletmiştir (TNA, AIR 20/512, s. 149-150).

Sivas Kongresine Doğru Faaliyetler ve Bunun İngiliz Politikasındaki Akisleri

Bazı kayıtlarda Kürt Lawrence'ı olarak nitelenen Noel, Anadolu'daki hareketlenmeyi en erken fark eden İngiliz istihbarat subayları arasındadır. Söz konusu bu farkındalığını sadece sözde değil eylem boyutunda da sahaya yansıtan Noel; Süreyya Bedirhan, Arif Paşa ve diğer Bedirhan kardeşlerle birlikte hareket etmek üzere planlamalar yapmıştır (TNA, FO 371/4192, No: 115905). Söz konusu planlamalarını hayata geçirmek için çeşitli seyahatler icra eden Noel'in Sivas Kongresi öncesinde gerçekleştirdiği faaliyetleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 14 Haziran: Diyarbakır'dan Halep'e seyahat (Albay Talbot Wilson ile görüşme),
- 1 Temmuz: Van ve Bitlis valilerinin Seyit Abdülkadir'in taraftarları arasından tayin edilmesi noktasında Osmanlı Devleti'ne baskı yapılması talebi,
- 23 Temmuz: Halep'ten Bağdat'a ve İstanbul'a seyahat,
- 19 Ağustos: İstanbul'dan Halep'e gelişi (Cemilpaşazade Ekrem Bey ve Bedirhan kardeşlerle buluşma),
- 21 Ağustos: Halep'ten Antep'e seyahat,
- 25 Ağustos: Antep'ten Pazarcık'a seyahat (Atmili aşireti ile görüşme),
- 31 Ağustos: Pazarcık'tan Malatya'ya seyahat (Kürecik aşireti ile görüşme),

Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Mustafa Kemal Paşa da hem yerel liderleri hem de Binbaşı Noel'i yakından takip etmiştir (BOA, DH. ŞFR. 103-138; Kehale, 1997, s. 57). Benzer şekilde yerelde görev yapan Osmanlı askeri subayları da hem Noel'i sıkı bir şekilde takip etmişler hem de gizli haberleşme ağının kendisine verilmiş olması anlamını taşıyan şifreli haberleşme yetkisini sert bir dille eleştirmekten geri kalmamışlardır (ATASE, İSH, 346-5; BOA, DH. KMS. 104-295). Hatta konuyla ilgili dönemin Van valisi Noel'in bölgede rahat bir şekilde seyahat etmesi ve bazı araştırmalarda bulunmasının son derece sakıncalı olduğunu, İtilaf devletlerinden bir heyetin söz konusu görevi ifasının daha isabetli olacağını, aksi takdirde kendisinin istifa edeceğini İstanbul'a bildirmişti (BOA, DH. KMS. 54-32).

Gerek Bedirhan Bey kardeşlerin gerekse Binbaşı Noel'in etrafında bulunan diğer kişilerin kimlikleri aslında İngilizler için önemli değildi. Burada esas olan o kimliğin

İngiliz politikası içerisinde ne denli hizmet göreceği husussuydu. Söz konusu hizmetlerin karşılığı da oldukça kabarık bir şekilde kişilere ödenmekten geri durulmamıştır (Ural, 2002, s. 171; Gürtunca, 1967)³. Yalnız burada tespit edilmesi gereken husus; İngilizlerin bölgeyi işgal planlamalarında kullanılacak kişileri ve aktörleri ince elenip sık dokunmak ve ciddi araştırmalar yapılmak suretiyle seçtikleridir.

Sivas Kongresi'nin 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanması sonrasında muhtemel gelişmeleri düşünen Noel'e göre Mustafa Kemal ve ekibi durdurulmalıydı. Osmanlı yerel idarecilerinden ve askeri personelinden kimileri de Noel'in bu faaliyetini ve Elazığ Valisinin tutumunu dikkatle takip etmiştir (ATASE, *İSH*, 346-5). Söz konusu amaç doğrultusunda hareket eden Noel'in; Elazığ Valisi Ali Galip, Malatya Mutasarrıfı Halil Bey ve diğer Kürt liderlerle birlikte hareket etmesinden önce durumdan haberdar olan Mustafa Kemal Paşa harekete geçmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın hareketinden Noel'i 9 Eylül 1919 tarihinde haberdar eden Elazığ Valisi, kendisinin hızlı bir şekilde Malatya'yı terk etmesi gerektiğini açıkça bildirmiştir. Hiç beklemediği bir anda zor durumda kalan Noel, gelişmelerin kendisi açısından hiç de iyi neticelenmeyeceğine kanaat getirmek suretiyle çareyi filmlere konu olacak bir kaçış sahnesi ile Anadolu'yu terk etmekte bulmuştur.

Kimi İngiliz yetkililere göre bölgede barış ve asayişin temin için seyahat eden Noel hiç beklemediği bir durumla karşılaşmıştır (Öke, 1990, s. 116). Konuyla ilgili gelişmeleri tatsız bir tesadüf olarak geçiştirmek isteyen İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiserliği (Kehale, 1997, s. 58), aslında bütün gelişmeleri yakından takip etmiştir (TNA, *FO 371/4192*, No: 129887); ancak olayın ortaya çıkması ile diplomatik bir krize meydan verilmemesi adına Binbaşı Noel'in bütün yetkilerinin bir müddet askıya alınması yönünde Londra'ya talepte bulduklarını ilan etmişlerdir (TNA, *FO 371/4192*, No: 131425; TNA, *FO 371/4192*, No: 132017). Benzer şekilde sahada yetkili olduğu anlaşılan Albay Bell de Noel'in faaliyetlerinin kişisel tasarrufu olduğunu iddia etmiştir (ATASE, *İSH*, 199-226).

Yaşanan krize rağmen Binbaşı Noel, hiçbir şey olmamış gibi Londra'ya raporlar göndermeye devam etmiştir. Malatya hadisesi üzerinde pek durmayan Noel, ötekileştirici ve ayrıştırıcı dilde yazmış olduğu değerlendirmelere devam etmiştir (ATASE, *İSH* 342-14). Bu cümleden olmak üzere Kürtlerin Türk hâkimiyetinden Ermeni hâkimiyetini tercih edeceklerine dair görüş beyan eden Noel (TNA, *FO 371/4192*, No: 134740), Kürt liderlerinin pek çoğunun İngiliz taraftarı olduğunu iddia etmiştir (TNA, *AIR 20/513*, s. 103-104; TNA, *FO 371/4192*, No: 136879; TNA, *FO 371/4193*, No: 141322).

Aslında Noel, söz konusu iddiasında özellikle kimi Bedirhan Bey ailesinin üyelerinin sürekli yanında bulunmasını ve kendisi ile işbirliği halinde olunmasını bölgede rahat hareket edebilmek için bir dayanak noktası olarak görmüş olmalıdır; ancak bu duruma rağmen kendisinin yanında seyahat edecek kişilerle ilgili can ve mal

³ Aslında benzer siyasetin Ruslar tarafından da yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu bu duruma en tipik örnek olarak Rusların Abdürrezzak Bedirhan ile kurmuş oldukları ikili münasebetler gösterilebilir (Öke, 1990, s. 13); ancak Ruslar İngilizlere nazaran daha amatör hareket etmişlerdir.

güvenliğinin sağlanmasına dönük kimi taleplerini de Osmanlı idaresinden istemiştir (Ural, 2004, s. 61.). Bedirhan Bey ailesinin üyelerinin faaliyetleri Türk yetkililer ve askerleri tarafından dikkatle takip edilmiştir (ATASE, İSH, 103-107; ATASE, İSH, 85-27; Bozan, 2016, s. 112). Söz konusu tarihlerde Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının bir tehdit olarak hızla güçlendiğine dikkat çeken Noel, bu yükselişi Kürtleri kullanarak engellemenin mümkün olduğunu da Londra'ya pek çok defalar rapor etmiştir.

Gerek İstanbul Yüksek Komiserliğinin gerekse Bağdat Sivil Yönetiminin Sivas krizi sonrasında biraz daha dikkatli olmaya özen gösterdikleri anlaşılmaktadır. Noel'in misyonu ve birinci sınıf istihbarat elemanı olmasından kaynaklı kendisinin Londra'ya dönüş tarihi Bağdat Sivil Yönetimince 19 Eylül (TNA, FO 371/4193, No: 142096), İstanbul Yüksek Komiserliğince 6 Kasım olarak sunulmuşsa da (TNA, FO 371/4193, No: 146566) en nihai varış tarihi 17 Kasım 1919 olarak gerçekleşmiştir (TNA, FO 371/4193, No: 1784)⁴.

Eylül 1919 Sonrasında Binbaşı Noel'in Faaliyetleri

Binbaşı Noel'in istihbari olarak gerçekleştirdiği faaliyetlerde deşifre olması aslında kendisinin faaliyetlerini bir müddet askıya almasını gerektirmesine rağmen böyle bir şey yapılmamıştır. 1919 Eylül sonunda halen merkezi hükümetine tavsiyeler vermekte ısrar eden Binbaşı, bu anlamda İngiliz taraftarı olan kimi Kürt liderlerin çeşitli görevlere atanmasını, Osmanlı idaresinin sıkıştırılmasını tavsiye etmiştir; ancak bütün bu tavsiyelerin yanına mutlaka İngiliz danışmanların bölgede Kürtlerle birlikte olması gerektiği uyarısında bulunan Noel, Türkleri ötekileştirici dilinden asla vaz geçmemiştir (Mcdowall, 2004, s. 185). Söz konusu durum kendisinin öncülleri, ardılları ve otoritesi altındaki subaylar tarafından da savunulmuştur. Bunun en tipik özelliğini Soane'nin çalışmalarında görmek mümkündür.

İşgal sonrası bölgede Türklerin varlığına Kürtlerce tahammül edilemediğini iddia eden Soane bunu desteklemek adına kendisinin kırmızı bir başlık taktığını ve bunun Türkleri anımsatması dolayısıyla bazı olumsuzluklarla karşılaştığını ve söz konusu başlığı çıkarttıktan sonra rahat ettiğini iddia etmiştir (Soane, 2007, s. 121). Buradan da anlaşılacağı üzere sömürgeci bir güç olan İngiltere'nin sahadaki politika yürütücüleri konumunda olan aktörler ayrıştırıcı her türlü unsuru dikkatle ele almışlardır.

Türlere karşı önyargılı ve ötekileştirici dilin Binbaşının hemen hemen bütün yazışmalarına sirayet ettiğinin farkında olan Bağdat Sivil Yönetimi bunun bilinmesinin önemini Londra'ya sürekli ihtar etmiştir (TNA, FO 608/95, s. 327). Söz konusu dilin varlığını bir dönem Noel'in emri altında siyasi subay yardımcısı olarak görev yapmış olan Hay de zaman zaman çalışmalarında örneklemiştir. Mütareke sonrasında bölgede tek bir Türk idareci ve yetkili istemeyen Noel yazışmalarının bütün omurgasını Türklerin izlerini silmeyi dönük olarak şekillendirmiştir (Hay, 2005, s. 114).

⁴ Noel'in ilerleyen tarihlerde Kürtlerin *Özyönetim Sistemi* ile gelişeceğini varsayan yaklaşımıyla (Öke, 1990, s. 55) Kürt ayrılıkçı çizgisinde faaliyet yürüten kimi siyasi partilerin söylem ve eylemlerine dönük benzerlik hayli dikkat çekicidir. Buradaki benzerliğin fark edilmesi ülke bütünlüğünün korunmasında hayli önemli bir işleve sahip olacaktır.

Noel'in Kürtler arasında fanatikçe faaliyetler yürütmesine rağmen kendisinin hoş karşılanmadığı yerlerle ilgili yanıltıcı bilgiler vermenin ötesinde kimi yerlerin bombalanmasını istemesi hayli ilginçtir. Söz konusu bu duruma Cafer Sultan bölgesinin bombalanması talebi örnek olarak gösterilebilir (TNA, *AIR 23/340*, s. 81; Öke, 1990, s. 25). Halepçe'ye oldukça yakın bir yerleşim yeri olan burasının bombalanması talebi kendisinin istediği şeyi bulamaması halinde nelerin talep edilmesine bir örneklem olarak kayıtlardadır.

1922 tarihinde halen bölgeyle ilgilenen Noel; Seyit Taha ve Simko ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur (TNA, *AIR 23/340*, s. 81). Seyit Taha'yı İngiliz politikasının uygulanmasında önemli bir aktör olarak görmeyen Noel'e göre Bedirhan Bey'in torunları ve Seyit Abdülkadir, Taha'dan çok daha önemli kişilerdi (TNA, *FO 371/4192*, s. 1). Söz konusu önemde Seyit Abdülkadir'in zaman zaman Türklerle de görüşmesi nedeniyle Bedirhan Beyin aile üyeleri en önde yer almaktaydı (Öke, 1990, s. 19). Calthorpe ise Abdülkadir'in satın alınması halinde kendileri için daha önemli bir figür olacağını düşünmekteydi (Öke, 1990, s. 24).

Simko'dan İran çevresindeki faaliyetler için asla vazgeçmeyen Noel'e göre kendisi her daim İngilizlerin emrine girmeye hazır bir nefer olarak beklemekteydi (TNA, *AIR 23/341*, s. 66). Seyit Taha ise kendisinin her an oyun dışına itilebilecek bir eleman olarak değerlendirildiğinden habersiz bir şekilde Binbaşının istediği bilgileri sahadan toplayarak kendisine iletmekle meşguldü (TNA, *AIR 23/341*, s. 71; TNA, *AIR 23/343*, s. 41).

Noel, Seyit Taha'yı Revanduz'da bir düzen kurulması halinde Şeyh Mahmut'un gücünün sınırlandırılmasında kullanılacak bir ara eleman olarak değerlendirmiştir. Hem Şeyh Mahmut'un hem de Seyit Taha'nın güç dengesinde ibrenin açık ara Mahmut'tan yana olduğunu kaydeden Noel'e göre, aynı yöntemle Seyit Taha da güçlendirilebilir ve her ikisi birbirine kırdırılabilirdi (TNA, *AIR 23/343*, s. 75). Noel'in bu telgrafından da anlaşılacağı üzere kendisi her ne kadar İngiliz belgelerinde bir Kürt fanatiği olarak nitelenmiş olsa da aslında İngiliz devletinin menfaatleri ne ise ona dönük politikaların savunucusu konumundaydı. Söz konusu bu duruma bir örneklem olması açısından Özdemir Bey'in 1923'te gerçekleştirdiği harekât esnasında Seyit Taha'nın konumunun güçlendirilmesini İngiliz menfaatleri ile önemli bulan Noel (TNA, *AIR 23/344*, s. 51), söz konusu durumda Seyit Taha'nın kendilerine sadakatinden de hiç şüpheye yer vermemiştir (TNA, *FO 371/4192*, No: 106878)⁵.

Özdemir Bey'in harekâtı esnasında İngilizlere düşman unsurları da sıralayan Noel, özellikle Surçi aşiretine dikkat kesilmiştir. İngiliz arşivlerinde yapılan araştırmalarda aşiretin hangi bölgelere yayıldığı, gücü, Türklerle olan münasebetinin dikkatli bir

⁵ 1885 tarihinde Mısır'da Ahmed Cevdet Bey'in oğlu olarak dünyaya gelen Özdemir Bey eğitimi Mısır'da tamamlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusunda görev yapan Özdemir Bey, Filistin ve Suriye cephelerinde İngilizlere karşı çarpışmış daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Antep Müdafaasında, Musul-Kerkük'te bir teşkilatlanma için Yarbay rütbesi ile Ravanduz ve yöresinde görevlendirmiştir (Göztoklus, 2008, s. 95-96). Lozan Anlaşmasının görüşmeleri başlayınca değin Revanduz ve Musul'da İngilizler üzerinde ciddi baskılar kurmuşsa da barış görüşmelerinin başlaması nedeni ile harekâtını durdurmak zorunda kalmıştır.

şekilde değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Noel'e göre Surçilerin hareketi kısıtlanmadan İngilizlerin bölgede etkinliğini uzun süre sürdürmesi mümkün değildi (TNA, AIR 23/341, s. 70).

Noel'in Çalışmalarının İstanbul ve Londra'da Yansımaları

Binbaşı Noel'in çalışmaları hem yerelde hem de Londra'da ciddi tartışmalara neden olmuştur. Söz konusu tartışmalarda Noel'e verilen görevle kendisinin bölgede yapmış olduğu etkinlikler değerlendirilmiştir. Bunun için Bağdat-İstanbul-Hindistan-Londra-Mısır arasında yazışmalar gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu bu yazışmalardan birinde Noel'in amacı sorgulanmış ve görev tanımını aşip aşmadığı irdelenmiştir. Bağdat'tan Mısır'a gönderilmiş olan yazıda Noel'in sivil çalışıp çalışmadığı, maddi olarak olanakları ve Kürtlerle olan münasebetinin boyutları irdelenmiştir (TNA, AIR 20/512, s. 126-127; TNA, AIR 20/714, s. 1-2). Kendisinin yapacağı faaliyetleri önemli bulan Bağdat'ın işgalci yönetim temsilcileri, işin başında Noel'in sınırlarını aşmayacağını, kendisinin birinci sınıf istihbarat uzmanı olduğuna bakarak karar vermişlerdi. Söz konusu kararda Noel'in ne denli sabit fikirli bir kişiliğe sahip olduğu gözden kaçırılmış olsa gerektir. Bu nedenledir ki Hindistan Bakanlığı kendisinin adımlarını atarken İstanbul Yüksek Komiserliği'ne danışması, Kürt aşiretlere belirsiz vaatlerin ötesinde herhangi bir söz vermemesi uyarısında bulunmuştur (Kurubaş, 2004, C. 1, s. 37). Aslında Türk idarecilerin de Binbaşının kişiliği ile ilgili kimi kayıtlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bu durumla ilgili Genelkurmay Arşivi kayıtlarında "...kendisi şimdilik hakiki maksadını gizliyor kâh Diyarbakır'a kâh Midyat'a kah Halep'e gitmeye karar veriyor. Esasen serseri mizaç bir adam olduğu anlaşılmaktadır" şeklinde değerlendirmeler mevcuttu (ATASE, İSH, 30-14).

Bütün uyarılara rağmen bildiğinden şaşmayan Noel, Mardin Nusaybin'de 8 Nisan -15 Nisan 1919 tarihleri arasında bir seyahat icra etmiştir (BOA, DH. ŞRF. 627-19). Bu seyahat esnasında buradaki Kürt aşiretlerin listesini, hane sayılarını, kaç köyde yaşadıklarını, kaç ailenin modern tüfeklere sahip olduğunu ve hangi aşiretin bölge üzerinde nasıl bir hâkimiyetinin olduğu bilgisini derleyip toparlamış, ayrıca kendilerine bazı sözlü garantiler de vaat etmiştir (TNA, FO 141/806, s. 1-3). Yalnız Osmanlı idarecilerinin kendisinin askeri bir unvana sahip olmasından ve resmi müracaatından dolayı refakatine bir zabitle on atlı muhafız tahsis ettiği anlaşılmaktadır (ATASE, İSH, 101-37; ATASE, İSH, 321-175).

Binbaşı Noel'in seyahati ve sözlü garantilerine rağmen bölgedeki yerel ahali tarafından oldukça sert bir tepki ile karşılaştığı anlaşılmaktadır (ATASE, İSH, 85-27; ATASE, İSH, 105-61; Öke, 2012, s. 90). Söz konusu karşıtlığı iki temele dayandırmak mümkündür. Bunlardan birincisi İngilizlerin Ermenilerle olan münasebeti, diğeri ise İngilizlere dönük geçmiş algısıdır. Sömürgeci bir devlet olarak böl-parçala-yönet siyasetinin mimarı olan İngilizlerin izlediği strateji bölgedeki yaşayanlar tarafından da kuşku ile karşılanmıştır (Hay, 2005, s. 164). Aslında söz konusu kuşkunun Binbaşı Noel tarafından da hissedildiği anlaşılmaktadır. Kendisinin Kürtlerin Ermenilere yaptıklarıyla ilgili İngiliz hükümetinin cezalandırıcı olmayacağını ve İngiliz

hükümetinin sadece taşınmaz mallar hususunda Kürtlerden talebinin olacağını ilan talebi söz konusu durumun farkındalığına bir örnektir (Bell, 1920, s. 68).

Seyahatlerine devam eden Noel özel görev günlüğünde Mardin, Antep, Halep, Musul, Diyarbakır, Malatya çevresinde gerçekleştirmiş olduğu seyahat esnasında Bedirhan Beyin ailesinin nüfuzuna, Kürtlerin karakterlerine, Ermenilerle münasebetlere, Hamidiye alaylarına, Türklerle Kürtlerin birbirinden ayrılan özelliklerine, Rusya'nın bölgedeki izlediği siyasete, İran ve Irak Kürtlerinin özelliklerine yer vermiştir (TNA, FO 371/5068, s. 75-141). Burada önemli bir tespit olarak Revanduz Kürtleri ile Diyarbakır'da yaşayan Kürtlerin birbirinden ayrılan yanlarına dikkat çeken Noel, bölgede yaşamlarını devam ettiren Arapların, Kürtleri etkilemek suretiyle söz konusu farklılığı oluşturduğunu ifade etmiştir (TNA, FO 608/95, s. 4). Binbaşının söz konusu ziyaret ve görüşmeleri Türk askerlerince de takip edilmiştir (ATASE, İSH, 85-27).

Yine Binbaşının zaman zaman Londra'ya bildirdiği bir husus olarak Türk-Kürt-Ermeni münasebetleri çok önemli bir konu olarak değerlendirilmiştir. Kendisinin İngiltere'nin Ermenilerle olan ikili görüşmelerinde Kürtlerin haklarının korunacağına dönük çeşitli garantileri gündeme taşınması, söz konusu hususta acele edilmezse Türklerin bölgede etkinliğinin artacağı öngörüsü de yapılan çalışmalarda ele alınan konular arasında yer etmiştir (TNA, AIR 20/714, s. 5; TNA, FO 371/4191, No: 91373). Aslında Ermenilerle ilgili Binbaşının kaygılarının bazı Amerikalı yetkililer tarafından da benzer şekilde değerlendirildiği anlaşılmaktadır (TNA, FO 608/95, s. 594); ancak gelişmeler hiç de sahada tavsiye edilenlerle paralel gelişmemiştir. Milli Mücadele'nin ateşinin Anadolu'da yakılması ile tarih bambaşka gelişmelere sahne olmuştur.

Binbaşının seyahatlerinde kendisine eşlik eden İngiliz görevliler olmakla birlikte yöre ahalisinden de bu seyahatlere katılanlar mevcuttu (TNA, FO 371/4192, No: 106878; Meiselas, 1997, s. 60-61; Hay, 1921, s. 138 ve 142). Söz konusu bu yardımlardan birini de Cizre'de bazı Araplar gerçekleştirmiştir (TNA, FO 371/4192, s. 1-14). Kendisini misafir edenlerin Arap bir lider olmasına rağmen, Binbaşı bunların aslen Kürt olduğunu iddia etmiş; ancak bunu kanıtlayıcı herhangi bir delil ortaya koymayı gerekli görmemiştir (TNA, FO 371/4192, s. 2).

1919 yılının nisan ayının sonlarında Londra'ya göndermiş olduğu raporda Binbaşının hayli ilginç tespitleri olmuştur. Söz konusu belgenin önemine binaen tercümesi şu şekildedir:

"... Özellikle Kürtler arasında İngiliz işgali ile birlikte geçmişte yapılanların hesabının sorulacağı, bu cümleden olmak üzere Hıristiyanların Müslümanlardan intikam alacakları yönünde Türkler tarafından yapılan propagandalar icra edilmekle birlikte, bu propagandalar kanaatimce Türklere sadece zaman kazandırmaktan öte bir anlam ifade etmez. Bu durumun daha da ileri giderek aleyhimize oluşmaya başlayan şüphelerin dağıtılması, genel bir af ilanının yapılacağı yönünde bir duyuru ile bertaraf edilebilir. Eğer bu ilan henüz uygun görülüyorsa; tarafıma verilecek olan yetki ile ben, Kürt ileri gelenlerine sözlü garantiler verebilirim..." (TNA, FO 371/4191, No: 70061).

Buradan da anlaşılacağı üzere Binbaşı şartları zorlamak suretiyle arzu ettiği Kürtlerle İngilizlerin dostluğunun teminini ve Türklerle Kürtler arasında nifak

sokmayı hedef alan görev tanımını daha ileri bir safhaya taşımayı hedeflemiştir. Aslında söz konusu hedefine de Milli Mücadele başlamamış olsaydı kolaylıkla erişebilme imkânına sahip olabilecek görünmekteydi.

Haziran 1919 tarihi itibariyle Binbaşı Noel'in Doğu Anadolu'ya doğru yayılan bir seyahat güzergâhının olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bu seyahatin amaçları ve hedeflerini belirleyen A. T. Wilson, Binbaşından bölgede yaşayan etnik unsurların tespitini, ekonomik koşulları, Ermeni algısını, Kürtlerin müstakil bir Ermeni ve Kürt devletine karşı tutumları hakkında bilgileri temin etmesini istemiştir (TNA, FO 608/95, s. 182). Söz konusu emirlerin dönemin Osmanlı askeri personeli tarafından da fark edildiği anlaşılmaktadır (ATASE, İSH, 101-38).

Söz konusu emirlerin derinliği düşünüldüğünde Binbaşuya verilen talimat aslında oldukça kapsamlı bir rapor sunmayı gerektirmekteydi. Binbaşı da bunun farkında olarak düzenlemiş olduğu raporunda Türkleri öteki ve kötü ne varsa onun temsilcisi olarak takdim etmiştir. Yalnız burada Binbaşının Kürtlerin Ermeni korkusuna dikkat çekmek suretiyle İngilizleri hızlı hareket etmeye çağırması ve vereceği sözlü garantilerin kapsamını genişletmeye dönük talepleri hayli önemlidir (TNA, FO 371/4191, No: 91373; Kaymaz, 2007, s. 163; Öke, 1990, s. 54). Aslında Binbaşı, kendisinden önce bölgede faaliyet yürüten oryantalistlerin ideolojik bakış açısı ile meseleleri değerlendirmiş, Türkleri öteki kavramının temsilcisi olarak konumlamış, bölgedeki rüzgârın Türkler lehine estiğinin farkında olarak bütün kurgusunu inşa etmiştir. Burada kendisinin sabit fikirle hareket etmesi ve raporları bu düzlemde kaleme alması esas amildi.

Söz konusu durumla ilgili dönemin Milli Aşireti lideri Mahmut Beyle gerçekleştirdiği görüşme bunun tipik bir örneği olarak düşünülmelidir (ATASE, İSH, 30-48; ATASE, İSH, 104-9). Binbaşının vermiş olduğu bilgiden Mahmut beyin Türklerce de elde edilmek için çalışıldığı anlaşılmaktadır. Yalnız bütün çabalara rağmen Mahmut Beyin Türklerce elde edilemediğini iddia eden Noel, yine Mahmut Beyle ilgili Kürtler arasında ciddi kuşkuvar olduğunu da kaydetmekten kendisini alamamıştır. Konuyla ilgili araştırmalarında Mcdowall ve Taş, Mahmud Bey'in Sivas Kongresi'nden itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almayı tercih ettiğini ortaya koymuştur (Mcdowall, 2004, s. 178; Taş, 1989, s. 24). Söz konusu birlikteliği ya görmezden gelen ya da bu durumu yeterince algılayamayan Noel, Mahmut Beye Kürt davasında İngiltere'nin arkasında olduğunu sözlü olarak ifade etmiştir (Öke, 1990, s. 49).

Binbaşuya göre Diyarbakır bölgesinde adalet sisteminin sağlıklı işleminin tek yolu Avrupalıların yönlendirmesi ile kurulacak sistem ya da Kürt ulusal hislerinin karşılanmasıydı (TNA, AIR 20/512, s. 305). Kendisinin 1919 tarihi itibariyle sunmuş olduğu bir raporda geçen ifadeler Avrupa Birliği'nin zaman zaman Türkiye'nin karşısına getirmiş olduğu şartlarla birlikte değerlendirildiğinde tarihsel bir devamlılığın olduğunu ortaya koymaktadır (Sabah Gazetesi, 10.08.2009).

Sonuç

1583 tarihinden William Ewart Gladstone'ın iktidara geldiği 19. yüzyılın son çeyreğine kadar dostane ve müteakabiliyet esasına göre şekillenen Türk-İngiliz münasebetleri söz konusu tarihten itibaren çok farklı bir seyir takip etmiştir. Üzerinde

güneş batmayan imparatorluk olarak isimlendirmenin getirmiş olduğu gücü Osmanlı topraklarının parçalanmasına yönelten İngiliz devleti, özellikle Sultan II. Abdülhamid döneminde Osmanlı toplumunu ve coğrafyasını tanımayı daha sonra da parçalamayı hedef alan bir politika benimsemiştir.

Edwart W. Said'in 1978 tarihinde kaleme almış olduğu *Oryantalizm* çalışmasında ifade ettiği üzere emperyalizmin keşif kolları olarak faaliyet yürüten İngiliz görevlilerden biri olan Binbaşı Noel 1886 tarihinde İngiltere'de dünyaya gelmiştir. Bugüne kadar tespit edilebildiği kadarıyla eğitimi ile ilgili Türkçe ve İngilizce basılmış çalışmalarda herhangi bir bilgi mevcut değildir; ancak Farsçaya tercüme edilmiş günlüğünden ve konsolosluk raporlarından bazı bilgileri temin etmek mümkündür. Buna göre Binbaşı Birmingham'da, Workshair'da ve Wolwich Kraliyet askeri akademisinde eğitimi tamamlamıştır. Eğitimi esnasında almış olduğu notlar değerlendirildiğinde kendisinin oldukça başarılı olduğu ve zorlu bir sınav sürecinden geçtiği anlaşılmaktadır.

Kafkaslarda Tatarlar arasında bir ayaklanma çıkartmak üzere görevlendirmiş olan Noel'in önce Ruslara esir düşmesi akabinde, buradan kaçışı kendisinin maceracı bir yönünü de besleyen olaylar olmuştur. Birinci Dünya Savaşı esnasında İran ve Irak'ta görev yapan Noel'in amiri A. T. Wilson olmuştur. Wilson, kendisinin maceracı, gözü kara ve ötekileştirici bir dille kaleme almış olduğu raporları dikkatli bir şekilde analiz etmiştir.

Ahvaz ve özellikle Süleymaniye görevlendirmesi esnasında Kürtlerle yakın temas halinde olan Binbaşının basılmış tek çalışması 101 Kürt atasözü olarak isimlendirdiği makalesi olmuştur (Binbaşının Ahvaz'da görev yaparken tespit edilen imza örneği için bk. Ek 4). Çağdaşları olan Bell ve Lawrence gibi kitap ve makale yazmaktan kendisini alıkoyan Noel'in buna mukabil İngiliz Ulusal Arşivi'nde kayıtlı pek çok raporu bulunmaktadır. Söz konusu raporlarda Binbaşı seyahat etmiş olduğu yöredeki etnik kimlikleri, coğrafyanın özelliklerini, telgraf hatlarının uzunluğunu başta olmak üzere pek çok hususa ait istihbari bilgileri Londra'ya göndermiştir. Binbaşı Noel söz konusu bilgilerden çıkartmış olduğu sonucu 3 ayrı Kürt birliğinin kurulması olarak formüle etmiştir. Burada Süleymaniye, Musul ve Diyarbakır merkez olarak konumlanmıştır.

Kendisinin etnik sınıra göre bir coğrafya tahayyülü, Kürtlerin Türk idaresindense Ermeni idaresini benimseyeceklerine dair düşüncesi Londra'da kabul görmemiştir. Benzer şekilde yanlı, politize ve ötekileştirici dili de zaman zaman eleştiri konusu olmuştur. Özellikle İngiltere'nin ilk Bağdat Sivil Yöneticisi A. T. Wilson ve dönemin Dışişleri Bakanı Curzon kendisine itibar etmemişlerdir. İstanbul Yüksek Komiserliğinde görevliler de kendisinin çalışmalarının hedefinde Kürt Lawrence'ı olmayı amaçladığı şeklinde Londra'ya raporlar göndermekten geri durmamışlardır.

Binbaşı Noel'in Kürt taraftarı hatta Lawrence'ı olmak yolunda atmış olduğu adımlara rağmen kendisi Irak'a bağlı olarak şekillenecek bir Kürt yapılanmasında eğitim, sağlık ve dışişlerinin Bağdat'ın kontrolü altında olmasına dönük tavsiyeleri ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ile Bağdat-Erbil arasındaki münasebetleri düzenleyen kimi hususlarda referans kaynağı olarak kullanılmıştır.

Kendisinin Diyarbakır'da Kürtlerin hislerini kuşatan bir idarenin ya da Avrupa'nın bir komisyonunca yönetimin benimsenmesi tavsiyesi ise zaman zaman kimi Türk idarecilerce çeşitli dönemlerde gündeme alınmıştır. Benzer şekilde Türkiye'de öz yönetim adı altında federasyon ve daha sonra bağımsızlığa gidecek bir hedefle hareket eden kimi çevrelerin, siyasi partilerin yine referans kaynakları arasında Binbaşı Noel'in çalışmalarının olduğu görülmektedir.

Bütün bu durum karşısında İngiliz devlet aklının Kürtlere bir devlet kurmak yolundan ziyade onların siyasi olarak elde tutulması, her an sahaya sürülecek bir argüman olarak değerlendirilmesi planlanmıştır. Yani Binbaşı Noel'in bir Kürt devleti projesi İngiliz devlet aklında karşılık bulmamıştır. Söz konusu planlamalar ABD yönetimince benimsenerek Ortadoğu'nun yeniden dizaynında bir referans kaynağı olarak planlamalarda yerini almıştır. Bu minvalde Mart 2021 tarihinde Papa Françesko'nun Erbil yönetimini ziyareti esnasında kamuoyuna sunulan harita bunun tipik örneği olarak kayıtlara geçmiştir.

Extended Abstract

Turkish-British relations, which have retained a history of approximately a thousand years, officially started in the Ottoman State with the arrival of William Harborne to Istanbul as ambassador in 1583. Although Harborne was a representative of the Levant Company, he was welcomed as an ambassador within the Ottoman State. From the aforementioned date on, bilateral relations developed on the basis of reciprocity until 1880.

During William Ewart Gladstone's second prime ministry, the said reciprocity witnessed Britain's attempts aimed at disintegrating the Ottoman State. Gladstone's pursuit of politics in an anti-Turkish and anti-Islamic manner was an extremely vital element in the emergence of this process. The fact that Britain was the most powerful state in the world during his rule should be considered as a serious superiority over the Ottoman State.

Immensely employing this superiority in her favour in the field, Britain deployed many soldiers, and sent consuls, ambassadors, doctors, etc. to the lands of the Ottoman State. The main mission of these British officers in the field was to gather intelligence. The intelligence gathered there was utilised by the authorities in London to determine the policies to be implemented in the field through analysing it in accordance with the typical orientalist viewpoint, which goes back to the 15th century.

The aforementioned activities aimed at Kurds living within the borders of the Ottoman State turned into a destructive, separatist and divisive form following the antecedent works of Shill, Brand, Taylor, Bird, Maunsell, Harris, and Trotter. One of the prominent representatives of this process was Edward William Charles Noel, who was born in Britain on April 14, 1886. There was not any mention of his birth, educational background and military titles until 1909 in Turkish and English studies. The sole resource on the topic, which was translated to French, was *Diary: A Tour through Kuhgeld: Sefername- i Bahmei*. According to the diary, Major Noel improved himself very quickly in the Royal Military Academy, Woolwich and by serving in India.

According to the information obtained from the archive documents of the British Library and The National Archives, he was exceedingly ambitious and successful in the field of military intelligence. In the exams held in April 1913, October 1913 and 1914, he achieved a success rate of 84.5% by getting 169 points out of 200. Major Noel, who served in the Caucasus, Bushehr, Ahvaz and Sulaymaniyah, learned French, Russian, Persian, Kurdish, Urdu and a little Turkish during the aforementioned period.

Britain, which had been involved in serious drilling in the field long before the start of the First World War, turned the beginning of the war into a complete opportunity. Noel, who was among the British who were in the position of policy makers in the field during this conversion, was assigned to Sulaymaniyah in 1915.

Native and foreign researchers who have evaluated the process that started with Noel's appointment to Sulaymaniyah have asserted different views on his job description. These views are as follows: According to Edmons, Major Noel was appointed to the region to help the people in need. According to McDowall, he was appointed there in order to contribute to the regulations in the region. According to Lazarev, he was assigned with the task of establishing a temporary administration system. As for Talbot Wilson, he was appointed for the maintenance of public order in the region. According to Jwaideh, he was assigned in order to investigate the extent of the relations between Kurds and Turks. As for Mumcu, Major Noel was assigned to make some inquiries among the Kurds. According to Öke, he was assigned to establish a Kurdish state in the region.

The differences in these viewpoints essentially stem from the fact that he was a first-class intelligence officer. The present study examines Major Noel's activities in the light of The National Archives, British Library and Turkish Archive documents. The finding of the study indicates that he was actually assigned to investigate how the British interests would be ensured in the region in the long term.

As stated in the documents of British politicians, Major Noel, who was active in Iran, Iraq and Anatolia between 1915 and 1922, took steps towards becoming all but Lawrence the Kurd. He contacted Sheikh Mahmud in the Sulaymaniyah region, Simko in Iran, and Seyid Taha and Bedirhan Bey's grandchildren in Anatolian lands.

As a result of the examinations and research he carried out in the field, Noel suggested a tripartite Kurdish organization based in Sulaymaniyah, Mosul and Diyarbakir to the British authorities. British state officials followed the Major's fanatical activities and authorized him to give verbal guarantees to the Kurds. The vital point here is that he was not authorized to provide any written promises in any way.

Noel's proposals were thoroughly discussed by policy makers in London. Although his proposals were considered utopian in these discussions, his activities were not limited. As Churchill also pointed out during those discussions, the absence of a limitation was due to the possibility of a future peace agreement with the Turks, which made it necessary to keep the Kurds on the ground. Hence, Noel continued his activities in the region until 1922, although the attempt on the Sivas Congress attack was exposed.

Against Noel's suggestions, London engaged in divide, smash, conquer principle as well as the wait and see policy, and hence their multi-faceted and multi-alternative politics echoed in the field. Therefore, the Kurds were never a subject for the politicians of the period who represented the British reason of state. Despite the steps he took to be pro-Kurdish or even Lawrence of Kurds, this context could also be observed in his recommendations for a Kurdish state that will be based on Iraq, with education, health and foreign affairs under the control of Bagdad. As a current reflection of this situation, the USA used Iraq as a reference source in some issues while arranging the relations between Bagdad and Erbil after the invasion. Moreover, the map presented to the public during Pope Francis's visit to the Erbil administration in March 2021 was recorded as a typical example of this context.

Kaynakça**Türk Arşiv Belgeleri**

- ATASE (Genelkurmay Arşivi). *İstiklal Harbi* (101-37-1).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (101-38-1, 2, 3).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (103-107).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (104-9-1, 2).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (105-61-1, 2).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (199-226-1,2).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (30-14-1).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (30-48-1, 2).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (321-175-1).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (342-14-1).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (346-5-1,2,5,6,7).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (85-27-1, 2, 3).
 ATASE. *İstiklal Harbi* (85-4).
 BOA (Osmanlı Arşivi). *Dahiliye Kalem-i Mahsus Müdüriyeti* (104-295).
 BOA. *Dahiliye Kalem-i Mahsus Müdüriyeti* (54-32).
 BOA. *Dahiliye Şifre* (103-138).
 BOA. *Dahiliye Şifre* (627-19).

İngiliz Arşiv Belgeleri

- British Library (İngiliz Milli Kütüphane). *IOR (Hindistan Bakanlığı Arşivi)R/1/4/1284*, From lieutenant colonel S. G. Knox to the Hon'ble mr. A. H. Grant, Tarih: 29 Ocak 1915, s. 16.
 British Library, *IOR R/1/4/1284*, Notes in the foreign and political department, Tarih: 14 Aralık 1915, s. 19.
 British Library, *IOR R/1/4/1284*, Statement showing the marko obtained by the military offices under training political department in the examination of junuor officers held on the 8th april 1913 and the following days, Tarih: 8 Nisan 1913, s. 13.
 British Library, *IOR R/1/4/1284*, Statement showing the marko obtained by the military offices under training political department in the... offices held on the 20th october 1913 and following days, Tarih: 20 Ekim 1913, s. 14.
 British Library, *IOR R/1/4/1284*, Statement showing the marko obtained by the military offices under training political department in the... offices held on the 14th april 1914 and following days, Tarih: 14 Nisan 1914, s. 15.
 British Library, *IOR R/1/4/1284*, No: 1159, Tarih: 29 Mart 1910, s. 10.
 British Library, *IOR R/1/4/1284*, Tarih: 10 Ağustos 1909, s. 8.
 TNA, *AIR (Air Ministry: Hava Bakanlığı Arşivi) 20/512*, From major Noel, Diarbekr to political Baghdad, Tarih: 9 Haziran 1919, s. 305.
 TNA, *AIR 20/512*, From political Baghdad to Eypforce, Tarih: 11 Mart 1919, s. 126-127.
 TNA, *AIR 20/512*, From political baghdad to political Mosul, repeated Noel Rowanduz and Noel Suleimaniyah, Tarih: 17 Ocak 1919, s. 44.
 TNA, *AIR 20/512*, From political Baghdad to secretary of state for India, London, Tarih: 17 Kasım 1918, s. 13.
 TNA, *AIR 20/512*, From political Baghdad to secretary of State for India, London, Tarih: 16 Kasım 1918, s. 12.
 TNA, *AIR 20/512*, Gazeteer notes No. 9, Tarih: 18 Ocak 1919, s. 149-150.
 TNA, *AIR 20/513*, From major Noel, Malatia to political Baghdad, Cairo and Constantinople, Tarih: 26 Eylül 1919, s. 103-104.

- TNA, *AIR 20/714*, From Major Noel, Nisibin to political, Baghdad, Tarih: 24 Nisan 1919, s. 4.
- TNA, *AIR 20/714*, From political Baghdad to Egyptforce, Tarih: 11 Mart 1919, s. 1-2.
- TNA, *AIR 20/714*, To Egypt force Cairo, S. of S. London, foreign Simla, prodrome Teheran, high commissioner, Constantinople, Tarih: 24 Nisan 1919. s. 5.
- TNA, *AIR 23/340*, From political Sulaimani to high commissioner, Baghdad, Tarih: 19 Temmuz 1922, s. 81.
- TNA, *AIR 23/341*, From Noel to chief staff officer, Tarih: 5 Nisan 1923, s. 70.
- TNA, *AIR 23/341*, From Noel, Arbil to high commissioner, Baghdad, Tarih: 24 Kasım 1922, s. 66.
- TNA, *AIR 23/341*, From Noel, Arbil to high commissioner, Baghdad, Tarih: 25 Kasım 1922, s. 71.
- TNA, *AIR 23/343*, Copy of memorandum dated 28th january, 1923, from Major Noel, C.I.E., D.S.O., Arbil, to the secretary to H.E., the high commissioner for Irak, Baghdad, Tarih: 28 Ocak 1923, s. 75.
- TNA, *AIR 23/343*, To A.H.Q., Tarih: 18 Ocak 1923, s. 41.
- TNA, *AIR 23/344*, From Noel to high commissioner, Tarih: 17 Şubat 1923, s. 51.
- TNA (The National Archives: İngiliz Ulusal Arşivi), *FO (Dışişleri Bakanlığı Arşivi) 141/806*, Diary of Major E. Noel on special duty, Tarih: 1 Temmuz 1919, No: 8166/56, s. 1-3.
- TNA, *FO 141/806*, Precis of affairs in southern Kurdistan during the greater war, Baghdad 1919, s. 9.
- TNA, *FO 371/3385*, From civil commissioner, Baghdad to foreign and Tehran, Tarih: 16 Kasım 1918, No: 191848, s. 216.
- TNA, *FO 371/3385*, From political, Baghdad to Delhi and Tehran, Tarih: 18 Kasım 1918, s. 240.
- TNA, *FO 371/3385*, From political, Baghdad to Delhi and Tehran, Tarih: 27 Kasım 1918, s. 434.
- TNA, *FO 371/3385*, From political, Baghdad to Tehran and India, Tarih: 4 Aralık 1918, s. 527.
- TNA, *FO 371/4148*, Monthly return of gazetted officers serving under the civil commissioner, m.e.f., showing appointments and stations on the 1st december 1918 and probable moves during the month, Tarih: 13 Aralık 1918, s. 113.
- TNA, *FO 371/4149*, Note by political officer, Suleymaniyah, in regard to the political status of Kurdistan, Tarih: 6 Nisan 1919, s. 171.
- TNA, *FO 371/4191*, From civil commissioner, Baghdad to Cairo, Constantinople and Tehran, Tarih: 9 Haziran 1919, No: 91373.
- TNA, *FO 371/4191*, From political, Baghdad to Cairo, Constantinople and India, Tarih: 17 Haziran 1919, No: 91373.
- TNA, *FO 371/4191*, Situation in Kurdistan, Tarih: 7 Mayıs 1919, No: 70061.
- TNA, *FO 371/4192*, Diary of Major E. Noel on special duty, Tarih: 25 Temmuz 1919, No:107502, s. 1-14.
- TNA, *FO 371/4192*, From admiral sir J. De Robeck, Constantinople to Egypt force and Baghdad, Tarih: 16 Eylül 1919, No: 129887.
- TNA, *FO 371/4192*, From admiral sir J. De Robeck, Constantinople, Tarih: 19 Eylül 1919, No: 131425.
- TNA, *FO 371/4192*, From admiral sir J. De Robeck, Constantinople, Tarih: 21 Eylül 1919, No: 132017.
- TNA, *FO 371/4192*, From civil commissioner, Baghdad to India, Tarih: 25 Eylül 1919, No: 134740.
- TNA, *FO 371/4192*, From civil Commissioner, Baghdad to India, Tarih: 1 Ekim 1919, No: 136879.
- TNA, *FO 371/4192*, From political, Baghdad to Cairo and Constantinople, Tarih: 9 Ağustos 1919, No: 115905.
- TNA, *FO 371/4192*, From political, Baghdad to India, Tarih: 12 Temmuz 1919, No: 106878, s. 1.
- TNA, *FO 371/4192*, "From political, Baghdad to India", Tarih: 12 Temmuz 1919, No: 106878.

- TNA, FO 371/4192, H. M. G.'s policy in Kurdistan, Tarih: 21 Temmuz 1919, No: 112773.
- TNA, FO 371/4193, From admiral De Robeck, Constantinople, Tarih: 27 Ekim 1919, No: 146566.
- TNA, FO 371/4193, From Civil Commissioner, Baghdad To India, Tarih: 26 Eylül 1919, No: 141322.
- TNA, FO 371/4193, From civil commissioner, Baghdad, Tarih: 7 Ekim 1919, No: 142096.
- TNA, FO 371/4193, From foreign office, Tarih: 13 Ekim 1919, No: 138987.
- TNA, FO 371/4193, From secretary of state to civil commissioner, Baghdad, Tarih: 22 Kasım 1919, No: 157955.
- TNA, FO 371/4193, From secretary of state to civil commissioner, Baghdad, 22 Kasım 1919, Belge No:157955, s. 1.
- TNA, FO 371/4193, Memorandum by Major Noel, Tarih: 18 Aralık 1919, No: 163038.
- TNA, FO 371/4193, To admiral De Robeck, Constantinople, Tarih: 17 Kasım 1919, No: 1784.
- TNA, FO 371/5068, Diary of Major E.W.Noel, C.I.E., D.S.O., on Special Duty on Kurdistan From June 14th, To September 21 st, 1919, Superintendent Government Press, Basra 1919, s. 75-141.
- TNA, FO 371/5068, From secretary of state to Baghdad, Tarih: 14 Mayıs 1920, s. 246.
- TNA, FO 608/95, Circular memo. No: 43/dated december 8th 1918, from Major E. W. C. Noel, C. I. E. P. O. Suleimaniyah to A. P. O.'s Kifri, Kirkuk and Altun Keupri, Tarih: 8 Aralık 1918, s. 409-410.
- TNA, FO 608/95, From Baghdad to Cairo, Tehran, Simla, Constantinople and Aleppo, Tarih: 4 Haziran 1919, No: 12729, s. 182.
- TNA, FO 608/95, From Lord Curzon to Mr. Balfour, Tarih: 4 Mayıs 1919, s. 524.
- TNA, FO 608/95, From political Baghdad to Cairo, Constantinople and India, Tarih: 17 Haziran 1919, No: 13325, s. 594.
- TNA, FO 608/95, From political Baghdad to Constantinople and Simla, Tarih: 1 Eylül 1919, No: 18761, s. 327.
- TNA, FO 608/96, Note by political officer, Suleimaniyah, in regard to the political status of Kurdistan, Tarih: Şubat 1919, s. 385.
- TNA, WO (War Office: Savaş/Savunma Bakanlığı) 32/5226, From British high commission, Constantinople, Tarih: 21 Temmuz 1919, No: 83267.

Kitaplar

- Ahmad, K. M. (1994). *Kurdistan during the First World War*. Londra: Sadi Boks Yay.
- Bell, G. (1920). *Review of the civil administration of Mesopotamia*. Londra: İngiliz Hükümet Yay.
- Bell, G. (2004). *Mezopotamya'da 1915-1920 sivil yönetimi*. (İlmen, V. çev.). İstanbul: Yaba Yay.
- Bozan, O. (2016). *Milli Mücadele dönemine Diyarbakır (1918-1923)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Celil, C. L, M. Tagalina, O. Gasaratyan M.ve Mihoyan, Ş. X. (1998). *Yeni ve yakınçağda Kürt siyaset tarihi* (3. bs). İstanbul: Peri Yay.
- Cohen, S. A. (1976). *British Policy In Mesopotamia 1903-1914*. Londra: Ithaca Yay.
- David, M. (2004). *A modern history of the Kurds* (3. bs.). New York: I.B. Tauris Yay.
- Driver, G. R. (1919). *A report on Kurdistan and Kurds*. Londra: Royal Anthropolopological Institute Yay.
- Edmonds, C. J. (2003). *Kürtler, Türkler ve Araplar: Kuzeydoğu Irak'ta siyaset, seyahat ve inceleme (1919-1925)* (Serdar, Ş. ve Şengül, R. çev.). İstanbul: Avesta Yay.
- Goodman, S. (1985). *Gertrude Bell*. Amerika: Berg Publishers Ltd. Yay.
- Gunter, M. M. (2004). *Historical dictionary of the Kurds*. Oxford: The Scarecrow Yay.
- Güztoklusu, M. (2008). *Kurtuluş Savaşımızın kapanmayan cephesi: Musul Özdemir hareketi*. İstanbul: Pozitif Yay.
- Hay, W. R. (1921). *Two years in Kurdistan*. Londra: Sidgwick and Jackson Ltd. Yay.

- Hay, W. R. (2005). *Kürdistan'da iki yıl*. İstanbul: Avesta Yay.
- Heper, M. (2010). *Devlet ve Kürtler* (3. bs.). İstanbul. Doğan Kitap Yay.
- Hilmi, R. (1998). *Kurdistan at the dawn of the century*. Londra: A New Hope Yay.
- Hilmi, R. (2010). *Anılar, tanışının dilinden Şeyh Mahmud Berzenci hareketi*. İstanbul: Peri Yay.
- İngiliz Dışişleri Bakanlığı. (1916). *The foreign office list and diplomatic and consular year book*. Londra: Harrison and Sons Yay.
- Jwaideh, W. (2012). *Kürt milliyetçiliğinin tarihi kökenleri ve gelişimi* (7. bs.) (Çekem, İ. ve Duman, A. çev.). İstanbul: İletişim Yay.
- Karaca, T. N. (2011). *Büyük oyun* (2. bs.), İstanbul: Timaş Yay.
- Kaymaz, İ. Ş. (2003). *Musul sorunu: petrol ve Kürt sorunlarıyla bağlantılı tarihsel-siyasal bir inceleme*. İstanbul: Otopsi Yay.
- Kehale, A. (1997). *Milli Mücadele'de iç isyanlar ve Cemil Cahit'in (Toydemir) anıları*. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yay.
- Kurubaş, E. (2004). *Kürt sorununun uluslararası boyutu ve Türkiye* (C. 1). Ankara: Nobel Yay.
- Lazarev, M. S. (1989). *Emperyalizm ve Kürt sorunu (1917-1923)*. (Demir, M. çev.). Ankara: Özgü Yay.
- Lazarev, M. S. (2010). *Kürdistan tarihi*. İstanbul: Avesta Yay.
- Lewis, B. (1998). *Ortadoğu'nun çoklu kimliği*. (M. Harmancı, çev.). İstanbul: Sabah Yay.
- Longrigg, S. H. (1953). *Iraq 1900 to 1950: a political, social and economic history* (3. bs.). İngiltere: Oxford Üniversitesi Yay.
- Mcdowall, D. (2004). *Modern Kürt Tarihi*. (Domaniç, N. çev.). Ankara: Doruk Yay.
- Mcdowall, D. (2007). *A modern history of Kurds* (6. bs). Londra: I. B. Tauris Yay.
- Meho, L. I. ve Kelly, L. M. (2001). *Kurdish culture and Society*. Londra: Greenwood Yay.
- Meiselas, S. (1997). *Kurdistan: in the shadow of History*. New York: Random House Yay.
- Mihoyan, Ş. X. (2008). *İki dünya savaşı arasında Irak'ta Kürt sorunu*. (Slav, J. çev.). İstanbul: Peri Yay.
- Minorsky, V. ve Bois, T. (2008). *Kürt milliyetçiliği*. (Karahana, E., Akkuş H. ve Uğurlu, N.). İstanbul: Örgün Yay.
- Mumcu, U. (1991). *Kürt-İslam ayaklanması 1919-1925* (2. bs.). Ankara: Tekin Yay.
- Noel, E. W. C. (2010). *Kürdistan 1919/Binbaşı Noel'in günlüğü* (2. bs). İstanbul: Avesta Yay.
- Noel, E. W. C. (H. 1393). *Diary a tour trough kuhgeld: sefername-i bahmei*. (Bakhshi, A. Farsçaya çev.). Tahran: Al Yay.
- Öke, M. K. (1988). *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu siyaseti ve Binbaşı E. W. C. Noel'in faaliyetleri (1919)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- Öke, M. K. (1990). *İngiliz ajanı Binbaşı E. W. C. Noel'in "Kürdistan" misyonu*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- Öke, M. K. (1992). *Belgelerle Türk-İngiliz ilişkilerinde Musul ve Kürdistan sorunu (1918-1926)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- Öke, M. K. (2012). *Musul komplosu 1918-1926* (6. bs). İstanbul: İrfan Yay.
- Öke, M. K. (1991). *Musul meselesi kronolojisi 1918-1926* (2. bs). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları yay.
- Said, E. (1998). *Oryantalizm*. İstanbul: İrfan Yay.
- Sluglett, P. (2007). *Britain in Iraq, contriving king and country*. Londra: I. B. Tauris Yay.
- Soane, E. B. (2007). *Mezopotamya ve Kürdistan'a gizli yolculuk*. İstanbul: Avesta Yay.
- Şimşir, B. N. (2010). *Kürtçülük (1787-1923)* (4. bs). Ankara: Bilgi Yay.
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya kadar* (C. 1). İstanbul: MEB Yay.

Makaleler

Kartın, C. (2023). Binbaşı E. W. C. Noel'in Personel Dosyası ve Faaliyetlerine Genel Bir Bakış. *Selçuk Türkiyat, (Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı): 139-170. Doi: 10.21563/sutad.1378510*

- Arafat, M. (2008). Birinci Dünya Savaşında İngiliz Kürt ilişkileri, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/2, 34-52.
- Çağlayan, K.T. (2010). İngiltere'nin Kürt politikasının Van vilayetindeki etkileri, *Atatürk Dergisi*, S. 3, 37-48.
- Eskander, S. (2000). Britain's policy in Southern Kurdistan: the formation and the termination of the first Kurdish government 1918–1919, *British Journal of Middle Eastern Studies*, 27/14, 139-163.
- Gorgas, J. T. (2008). Urban mobilization in İraqi Kurdistan during the British mandate: Sulaimaniya 1918–30, *Middle Eastern Studies*, 44/4, 537-552.
- Karaca, N. (2020). Dostluktan çatışmaya: Osmanlı dönemi Türk-İngiliz ilişkileri, *Journal of Anglo-Turkish Relations*, 1/1, 11-32.
- Kasalak, K. (2018). Milli Mücadele'de İngiltere'nin Kürt politikası ve Binbaşı Noel. *Kesit Akademi Dergisi*. 4-17, 131-141.
- Kaymaz, İ. Ş. (2007). Emperyalizmin "Kürt" kartı, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 1/1, 155-194.
- Köse, M. Erzurum İngiliz konsolosu Yüzbaşı Henry Trotter'in 1880 tarihli raporunda doğu ve güneydoğunun etnik, dini, sosyal ve iktisadi yapısı, *Asia Minor Studies*, 12, 145-170.
- Mason, K. (1919). Central Kurdistan. *The Geographical Journal*, 54/6, 329-342.
- Noel, E. (1920). The character of the Kurds as illustrated by their proverbs and popular sayings, *Bulletin of The School of Oriental Studies*, 1/4, 79-90.
- Olson, R. (1987). The second time around: British policy toward the Kurds (1921-22), *Die Welt Des Islams, New Series*, 27-1/3 (97), 91-102.
- Sheppard, E. W. (1921). Some military aspects of the Mesopotamia problem, *Journal of the Royal Central Asian Society*, 8/1, 13-28.
- Taş, F. (1989). Milli Mücadelede aşiretlerimiz", *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, 37, 24-26.
- Ural, S. (2002). Ali Galip olayının Milli Mücadele taraftarı gazetelerdeki (İrade-i Milliye ve Albayrak) yankıları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 29/30, 159-174.
- Ural, S. (2004). Arşiv belgelerine göre Binbaşı Noel'in faaliyetleri, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 11, 53-72.
- Diğer Kaynaklar**
- Appleton Post-Crescent*, Recognition by ruler of Irak is demanded by Kurds, 23 Eylül 1922, s. 22.
- The Lima News*, Another title for Irak king, 23 Eylül 1922, s. 5.
- Gürtunca, F. (9 Eylül 1967). Sivas kongresinde Mustafa Kemal: yükselen millet sadası. *Hergün gazetesi*.
- Sabah Gazetesi* (10.08.2009). AB yolu Diyarbakır'dan geçer, (Erişim tarihi 25.07.2022).

Ekler

Ek 1: Binbaşı Noel'in Askeri Eğitiminde Yapılan Sınav Evrakının Orijinali

statement showing the marks obtained by the military officers under training for the political deptt. in the examination of junior officers held on the 8th April 1913 and following days.

Name	Judicial			Revenue stamps & base			Police	Language & Account	Arabic				Civil Law	Remarks		
	Paper	Case	Total	Paper	Case	Total			Stamps	Arabic	Total	Arabic			Arabic	Total
Binbaşı Noel	50	10	60	50	10	60	16	23	39	94	67	33	24	14	71	66
	65	6	71	66	10	76			25	65	63	20	13		63	

Note: Column 1 & 2 Judicial & Revenue stamps & base
 - 1 Paper maximum 50
 - 2 Case maximum 10
 - 3 Stamps & Arabic Paper marks are 25 out of a total of 50.
 - 4 Police maximum 100
 - 5 Language & Account maximum 100
 - 6 Arabic maximum 100
 - 7 Civil Law maximum 100

Kaynak: British Library, IOR R/1/4/1284, Statement showing the marks obtained by the military officers under training political department in the examination of junior officers held on the 8th April 1913 and the following days, Tarih: 8 Nisan 1913, s. 13.

Ek 2: Binbaşı Noel'in Bazı Kürt Liderleri İle Yaptığı Görüşme Sonrası Çekilmiş Bir Fotoğraf Karesi

Ek 3: Binbaşı Noel'in Hazırlamış Olduğu Raporda Yer Verdiği Büyük Kürt Devleti Haritası

Kaynak: TNA, FO 371/5068, Diary of Major E.W.Noel, C.I.E., D.S.O., on Special Duty on Kurdistan From June 14th, To September 21 st, 1919, son sayfa.

Ek 4: Binbaşı Noel'in Ahvaz'da Görev Yaparken Tespit Edilen İmza Örneği

